

PAPER DETAILS

TITLE: ÇOK PARTILI DÖNEMDE SENATO VE PARLAMENTOYA SEILEN TUNCELİ
TEMSİLCİLERİ (1946-1973)

AUTHORS: Savas SERTEL

PAGES: 90-125

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/420872>

ÇOK PARTİLİ DÖNEMDE SENATO VE PARLAMENTOYA SEÇİLEN TUNCELİ TEMSİLCİLERİ (1946-1973)*

SENATO AND PARLIAMENT SELECTED TUNCELİ REPRESENTATIVES IN
THE MULTI-PARTY PERIOD (1946-1973)

Savaş SERTEL**

ÖZET

Dersim Sancağı 1935'te il yapılmış ve Tunceli'nin ilk milletvekilleri 1939'da seçilmiştir. 1946 seçimlerinde tüm yurttaki gibi Tunceli'de de seçimleri CHP kazanmıştır. Bunun en büyük nedeni açık oy gizli tasnif usulüne göre seçimlerin yapılmasıdır. 1950 seçimlerinde ise tüm Türkiye'de olduğu gibi Tunceli'de de Demokrat Parti galip gelmiş ve ildeki iki milletvekili kontenjanının ikisini de kazanmıştır. Bu durum seçim sistemin düzeltilmesi ve gizli oy açık tasnif usulünün uygulanması olmuştur. Meclislerdeki ve senatodaki Tunceli temsilcileri ilin sorunlarının gündeme getirilmesi ve çözülmesi için büyük çabalar harcamıştır.

Anahtar Kelimeler: Tunceli, Seçim, Milletvekili, Senatör, Temsil.

ABSTRACT

Dersim Sandjak was established in 1935 and the first deputies of Tunceli were elected in 1939. CHP won the elections in Tunceli as it was in the whole country in 1946 elections. The biggest reason for this is the election according to open voting classified method. In the 1950 elections, the Democratic Party won in Tunceli as well as in Turkey, and the two deputies on the top won both of the quotas. This has been the application of the electoral system and the secret ballot-open classification procedure. The Tunceli representatives in the Assembly and in the Senate have made great efforts to bring the problems of the province to the agenda and to solve them.

Key Words: Tunceli, Election, Deputy, Senator, Representative.

Giriş

Demokrasinin temel unsuru olan seçimler Türkiye'de 1908'den itibaren düzenli olarak yapılmaktadır.¹ 16 Mart 1920 tarihinde İngilizlerin Meclis-i Mebusan'ın

* Bu çalışma Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında 2012 yılında tamamlanan "Cumhuriyet Dönemi'nde Tunceli (1940-1970)" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Doç. Dr. Munzur Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, savassertel@mynet.com.

¹ Ahmet Demirel, *Tek Partinin İktidarı Türkiye'de seçimler ve Siyaset (1923-1946)*, İletişim Yayınları, II. Baskı, İstanbul 2013, s. 17.

kapatmasıyla Osmanlı parlamenter sistemi de eylemli olarak sona ermiştir.² Mustafa Kemal, İstanbul'un işgalinin ardından 19 Mart 1920'de yayınladığı bir genelge ile Ankara'da yeni bir meclis toplanacağını ve bu meclise illerden vekil seçilmesini istemiştir.³ Mustafa Kemal'in İstanbul'daki milletvekillerini Ankara daveti üzerine birkaç hafta boyunca 96 milletvekili Ankara'ya gelmiş ve Müdafa-i Hukuk hareketinin yerel şubeleri tarafından seçilen 232 milletvekili ile birlikte TBMM'yi oluşturmuştur.⁴ TBMM, 23 Nisan 1920'de Hacıbayram-ı Veli Camisi'nde Cuma namazı kılındıktan sonra Kuran okunarak ve kurban kesilerek açılmıştır.⁵

Mustafa Kemal Paşa 6 Aralık 1922'de Halk Fırkası adıyla yeni bir siyasi parti kurulacağını duyurmuştur.⁶ Partinin nizamnamesi 9 Eylül'de kabul edilmiş ve 11 Eylül 1923'te resmen kurulmuştur. Ancak daha simgesel bir tarih olan 9 Eylül günü Halk Fırkası'nın kuruluş günü olarak kabul edilmiştir.⁷ 1923 seçimlerinde Halk Fırkası'nın milletvekili adaylarını Mustafa Kemal'in başkanlığındaki bir seçim kurulu belirlemiştir. Daha sonra hazırlanan ilk parti tüzüğünde bu yetki 3 kişilik bir heyete bırakılmıştır.⁸ Tek parti döneminde sistem, CHP tarafından desteklenmeyen bir adayın milletvekili olmasına izin vermemiştir. Bu sisteme "oybirliği demokrasi" de denmiştir.⁹ Tek parti döneminde siyasal faaliyetlerin merkezi meclis değil Cumhuriyet Halk Fırkası olmuştur.¹⁰ 1935'te CHF parti ile devleti bütünleştiren bir tasarımı kabul etmiştir.¹¹ Genel Sekreter Recep Peker 9 Mayıs 1935 tarihli parti kurultayında yaptığı konuşmada CHF'nin Türkiye'nin ilk parti devleti olduğunu açıklamıştır.¹²

Çok partili demokratik hayata geçişte bazı sancılar yaşanmıştır.¹³ Yalta Konferansı'ndan sonra İngiltere, 20 Şubat 1945'te, Türkiye'ye bir muhtıra vererek, 25 Nisan 1945'te Müttefikler arasında San Francisco Konferansı'nın toplanacağını, buna ise 1 Mart 1945 tarihinden önce Almanya'ya savaş ilan etmiş olan ülkelerin davet edileceğini, Türkiye de bu tarihten önce savaşa girmeye karar verirse Birleşmiş Milletler Bildirisi'ne katılabileceğini bildirdi. Türkiye, bu muhtıradan üç gün sonra, 23 Şubat 1945'te, Almanya

² İhsan Güneş, *Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1997, s. 54.

³ Osmanlı Mebusan Meclisi üyelerinden Ankara gelebilenlerin de milletvekili sayılacağı belirtilmiştir. Güneş, *Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı*, s. 58-60; Anadolu'daki ulusçu hareketin lideri olan Mustafa Kemal Paşa, 19

Mart 1919'da bir genelge yayınlarak, olağanüstü yetkilerle donatılmış bir meclisin Ankara'da toplanacağını bunun için seçimlerin yapılmasını, her sancaktan 5 kişinin seçilmesini, seçimlerin 15 gün içinde bitirilmesini istemiştir. İhsan Güneş, "Atatürk Döneminde Türkiye'de Seçimleri (1919-1938)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Cumhuriyetin 80. Yılına Armağan*, Ankara 2004, s. 213.

⁴ Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, (Çev: Yasemin Saner Günen), İletişim Yayınları, VII, Baskı, İstanbul 2000, s. 221.

⁵ Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu* (Çev: Yavuz Aolgan), X. Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul 2012, s. 208-209.

⁶ Cemil Koçak, "Siyasal Tarih (1923-1950)" *Çağdaş Türkiye Tarihi*, C. IV, Yayın Yönetmeni Sina Akşin, Cem Yayınevi, s. 89.

⁷ Koçak, "Siyasal Tarih (1923-1950)" *Çağdaş Türkiye Tarihi*, s. 90.

⁸ Üç kişilik heyette genel başkan, genel başkan yardımcısı ve genel sekreter yer almıştır. Ancak gerek Atatürk gerekse İnönü CHF'den seçilecek olan milletvekillerini bizzat belirlemiştir Demirel, *Seçimler ve Siyaset*, s. 21.

⁹ Demirel, *Seçimler ve Siyaset*, s. 24.

¹⁰ Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, s. 70.

¹¹ Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, 82.

¹² Koçak, "Siyasal Tarih (1923-1950)" *Çağdaş Türkiye Tarihi*, s. 115.

¹³ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (Çev: Metin Kırıatlı), Türk Tarih Kurumu Yayınları, V. Baskı, Ankara, 1993, s. 302.

ile 3 Ocak 1945'te siyasi ve ekonomik ilişkilerini kestiği Japonya'ya savaş ilan etti. 27 Şubat 1945'te Birleşmiş Milletler Bildirisi'ni imzaladı. Bunun üzerine 5 Mart 1945'te San Francisco Konferansı'na resmen davet edildi ve böylece Birleşmiş Milletler Örgütü'nün kurucu üyeleri arasına katıldı.¹⁴ Türkiye Nisan 1945'te San Francisco Konferansı'na kurucu ülke olarak katılarak ve Birleşmiş Milletler antlaşmasını imzalayarak demokratik idealler için söz vermiştir.¹⁵ Demokratikleşme 1945'te Türkiye Birleşmiş Milletler'e katıldığı ve San Francisco'da yeni kabul edilmiş olan Birleşmiş Milletler Anayasasının onaylanmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geldiği zaman başladı.¹⁶ Celal Bayar, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Adnan Menderes'in kurucuları arasında yer aldığı Demokrat Parti 7 Ocak 1946'da kurulmuştur.¹⁷ 1946 seçimlerine kadarki tüm seçimler iki dereceli olmuştur.¹⁸ 1946'da Demokrat Parti'nin kurulmasından sonra seçim kanununda yapılan değişikliklerle Türkiye'de ilk kez tek dereceli seçim sistemi kabul edildi ve 21 Temmuz 1946'da ilk tek dereceli seçim yapılmıştır. Ancak açık oy gizli sayım esasına göre bir seçim olduğu için DP seçimleri kazanamamıştır.¹⁹ 16 Şubat 1950'de kabul edilen 5545 Sayılı Kanun ile gizli oy açık sayım esasına geçilmiştir.²⁰ 1950 yılında başa geçen Demokrat Parti 27 Mayıs 1960'ta gerçekleşen Askeri darbe ile hükümet iktidardan uzaklaşmış ve 1961'de yeni bir anayasa hazırlanarak tekrar demokratik yönetimler iş başın geçmiştir. 1961-1965 yılları arasında İsmet İnönü'nün koalisyon hükümetleri kurulmuştur. 1965-1974 yıllarında ise Adalet Partisi'nin önderliğindeki koalisyon hükümetleri ülkeyi yönetmiştir. **Genel Seçimler ve Tunceli'deki Genel Seçim Faaliyetleri**

1. 3. 1946 Genel Seçiminde Tunceli'deki Seçim Faaliyetleri

1945'ten itibaren Türkiye'de çok partili hayata geçilmiştir. Bundan dolayı yeni bir seçim kanunu çıkarılmış ve seçimler bir yıl öne alınarak 21 Temmuz 1946'da gerçekleşmiştir.²¹ Arşiv belgelerinden elde edilen bilgilere göre 8. Dönemde Tunceli'den milletvekili adayı olmak isteyen 21 aday adayına ait bilgiye sahibiz. Bu adayların hepsi farklı mesleklere sahiptir.²² Bu adaylardan en dikkat çeken Diyarbakır Eski Valisi Cemal Bardakçı'dır. Bardakçı Koçgiri hadisesi çıktığında Ovacık'a gelmiş, kendisinin de Alevi olduğunu, söyleyerek Munzur suyundan içmiş ve Koçgirilileri desteklememelerini istemiştir. Bir diğer önemli şahsiyet İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdür

¹⁴ Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2014)*, Der Yayınları, 13. Baskı, İstanbul 2014, s. 651-652.

¹⁵ 1945 sonrası doğu ve boğazlar bölgesinde yaklaşan Rus tehdidi Türkiye'yi batıya daha da yaklaştırmıştır. Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, 302-303.

¹⁶ Halk Partisinin bir grup üyesi bu fırsattan yararlanarak, hükümetin Birleşmiş Milletlerde teorik olarak onayladığı hak ve hürriyetleri Türkiye içinde teminat altına alacak birçok kanuni reform teklifinde bulundu. Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, s. 303.

¹⁷ Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, 126; Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (Çev: Metin Kıratlı), Türk Tarih Kurumu Yayınları, V. Baskı, Ankara, 1993, s. 305.

¹⁸ Demirel, *Seçimler ve Siyaset*, s. 17.

¹⁹ Coşkun Üçok, *Siyasal Tarih (1789-1960)*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1975, s. 301.

²⁰ Üçok, *Siyasal Tarih*, s. 301.

²¹ Erol Tuncer, , *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler (1877-2002)*, s.89. 1946 seçimleriyle birlikte o güne kadar uygulanmış olan iki dereceli seçim sistemi yerine tek dereceli seçim sistemi uygulanmıştır. 1946 seçimlerine DP'de katılmıştır.

²² Bu dönemde Tunceli'den bir Emekli Milletvekili, bir Emekli Vali, bir Vali Yardımcısı, bir Kaymakam, bir İl Daimi Encümeni Kalem Şefi, bir Gazeteci, bir Mülkiye Müfettişi, bir Mal Müdürü, bir Ziraat Bankası İlçe Şube Müdürü, bir İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdür Yardımcısı, bir Belediye Büro Şefi, bir Müteahhit, bir Veteriner, bir Belediye Meclisi Üyesi, bir Memur, bir Öğretmen, bir Ticaret Mahkemesi Üyesi, 2 Çiftçi, bir Halkodası Başkanı ve bir Milli Eğitim Müşaviri aday olmuştur. BCA 490.01.323.1334.2.

Yardımcısı Edip Yavuz'dur. Yavuz 1931-39 yılları arasında Pülümür Kaymakamlığı yapmıştır. Bu dönemde aday olan başka bir önemli şahsiyet ise Naşit Hakkı Uluğ'dur. Uluğ hukuk fakültesi mezunu olduğunu, 21 yıldır gazetecilik yaptığını, Tunceli üzerine iki tane kitap yazdığını belirtmiştir²³. Uluğ "Derebeyi ve Dersim" ve "Tunceli Medeniyete Açılıyor" isimli kitapları yazmıştır. Bu dönemde meclisin yenilenme oranı % 34.86'dır²⁴.

1. 4. 1950 Genel Seçiminde Tunceli'deki Seçim Faaliyetleri

7 Ocak 1946'da Demokrat Parti kurulmuştur. 1950, 54 ve 57 seçimlerini kazanan parti 1950'den itibaren 27 Mayıs 1960 darbesine kadar ülkeyi yönetmiştir. 1950 seçimlerinde % 52.7 oy alarak 408 milletvekili çıkarmıştır. CHP ise % 39.4 oy ile 69 milletvekilliği kazanmıştır. DP 27 Mayıs darbesiyle iktidardan uzaklaştırılmıştır. 29 Eylül 1960'ta ise parti kapatılmıştır.

8. Dönem Milletvekilliği Seçiminde CHP Tunceli Milletvekilliği için aday adayları olanlar hakkında sınırlı bilgiye sahibiz. Arşiv belgelerine göre 13 tane aday adayının bilgisi vardır²⁵.

CHP Ağrı Milletvekili Müştak Aktan 30 Kasım 1949'da Genel Sekreterliğe gönderdiği Tunceli teftiş raporunda Tunceli'deki Demokrat Parti çalışmalarına da değinmiş, Demokrat partinin Mazgirt, Pertek ve Hozat merkezinde parti kimliği taşımayan, çok zayıf birer teşkilat kurduğunu, bu teşkilatların başında olanların zayıf karakteri ve CHP Teşkilatının uyanıklığı ve kuvveti karşısında bir varlık gösteremeyeceklerini ve gelişemeyeceklerini belirtmiştir²⁶.

CHP bu dönemde DP'nin gücünü tam olarak kestiremeye de muhalif partinin seçimleri kazanmasını engellemek için çeşitli tedbirler almıştır. Tunceli CHP İl İdare Kurulu Başkanlığı CHP Genel Sekreterliğine 8 Haziran 1950'de gönderdiği yazıda Tunceli'deki halkevleri ve halkodalarının açtığı Türkçe okuma-yazma kursları öğretmenlerini eleştirmiş, vazifemizi yaptık para verin havasına girdiklerini, seçim zamanında ise özellikle köy öğretmenlerinin Elazığ Lisesi Fransızca öğretmeni ve bağımsız Tunceli Milletvekili aday Fethi Ülkü'nün oy pusulalarını dağıtmak ve onu kazandırmak sevdasına düştüklerini ve bu öğretmenlerden ikisinin parti müfettişi Müştak Aktan tarafından haklarında kanuni işlem yapılması için gerekli makamlara müracaat edildiğini belirtmiştir. Genel Sekreterlikten yapılacak muamelenin kendilerine bildirilmesi istenmiştir²⁷. CHP'nin çabaları 1950 seçimlerini kazanmasını sağlamamıştır. 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimleri Tunceli'de Demokrat Parti adayları Hıdır Aydın ve Hasan Remzi Kulu kazanarak milletvekili seçilmişlerdir²⁸. Bu kişiler aynı zamanda Tuncelili milletvekilleri idi. Tek parti döneminde bölgeden Tuncelili milletvekili çıkmasa da çok partili dönemde Tuncelili kişiler milletvekili

²³ BCA 490.01.323.1334.2.

²⁴ Erol Tuncer, , *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler*(1877-2002), s.91.

²⁵ PTT Memuru, müteahhit, emekli Vali Yardımcısı, Devlet Bakanlığı Mütercimi, müteahhit(İl daimi encümen yedek üyesi, belediye üyesi, belediye daimi encümen üyesi), 2 Çiftçi, 2 Öğretmen (Öğretmenlerden biri 1954 seçimlerinde CHP Tunceli Milletvekili olacak olan Elazığ Lisesi Fransızca öğretmeni Fethi Ülkü'dür.), 2 Avukat (Avukatlardan biri Tunceli Milletvekili Necmettin Sahir Silan'dır.), bir Hâkim(İstanbul Asliye Hukuk Mahkemesi Hâkimi ve hukuk doktoru, 1943, 1946 ve 1950 seçimlerinde Milletvekili aday adayı olmuş olan Hakkı Tüzemen), Vali (Van Valisi Niyazi Dalokay, kaymakamken 1943 ve 1946 seçimlerinde de aday adayı olmuştur.). BCA 490.01.323.1335.1.

²⁶ BCA 490.01.191.760.1.

²⁷ BCA 490.01.1059.1067.2.

²⁸ BCA, 030.10.77.513.3 23 Mayıs 1950.

seçilmeye başlamıştır. 1950 seçimlerinde 27 yıllık CHP iktidarı ilk kez el değiştirerek, DP iktidarı dönemi başlamıştır²⁹. Bu dönemde meclisin yenilenme oranı çok yüksektir. Milletvekillerinin % 76.13'ü değişmiştir. Bunda 27 yıldan beri devam eden hükümetin devrilişine yerine yeni bir hükümetin ve siyasi gücün gelmesi de etkilidir³⁰.

1. 5. 1954 Genel Seçiminde Tunceli'deki Seçim Faaliyetleri

1954 seçimleri için propaganda faaliyetlerine girişen Demokrat Parti'nin İl Kongresi'nde konuşan Hıdır Aydın Tunceli'de hükümetin yaptığı yatırımları anlatmıştır³¹. Ancak bu çabalar ildeki yerel medya tarafından yeterli görülmemiştir. 26 Ağustos 1953 tarihli Munzur gazetesinin haberine göre D.P. iktidarının memlekette kalkınma hamlelerine başladığı, fabrikalar açtığı, okullar açtığı ancak Tunceli'nin bu nimetlerden faydalanamadığı, bunun sebebinin ise Tunceli Milletvekillerinin ilgisizliği olduğu belirtilmiştir³².

1954 seçimlerine Tunceli'den çok sayıda aday aday katılmıştır. 18 Kasım 1953'tarihli Munzur gazetesinin haberine göre Tunceli'de 90'a yakın milletvekili aday aday olduğu belirtilmiştir³³. Katılımın fazla olması seçmenin ve siyasi partilerin aday alternatifini artırmıştır. Aralık 1953'ten itibaren Tunceli'de seçim faaliyetleri hız kazanmış, aday sayısı çoğalmaya başlamıştır³⁴. Munzur gazetesine göre Tunceli'de 162 milletvekili aday adayının seçime gireceği kesinleşmiştir³⁵. Harput gazetesine göre ise Tunceli'de 1954 yılı genel seçiminde milletvekili aday aday sayısı 170 kişiyi aşmıştır³⁶. 10 Mart 1954'te Demokrat Parti Tunceli müfettişi ve Bilecik milletvekili İsmail Aşkın Tunceli'ye gelerek incelemelerde bulunmuş ve seçimle ilgili çalışmalar yapmıştır. Merkez ilçe teşkilatı kurulması için teşebbüse geçilmiştir³⁷. 11 Mart 1954'te Demokrat Parti Tunceli Merkez İlçe teşkilatı kurulmuştur. Ayrıca Demokrat Parti Tunceli Milletvekili Hıdır Aydın'ın parti müfettişleri raporu doğrultusunda partinin düzenini bozduğu gerekçesiyle partiden çıkarıldığı açıklanmıştır³⁸. Demokrat Parti aday yoklamasında M. Celal Noyan, Bahri Turgut Okaygün ve Mehmet Ali Demir seçilmiştir³⁹.

1954 seçimleri Tunceli'de heyecanlı geçmiştir.⁴⁰ Bu seçimde partililerin birbirlerine karşı sabotaj iddiası da gündeme gelmiştir. 2 Nisan 1954 tarihli Demokrat Tunceli gazetesi; C.H.P.'lilerin D.P. adaylarının (Hasan Remzi Kulu, Bahri Turgut Okaygün, Mehmet Ali Demir ve Celal Noyan) seçimlerde kullandıkları cipe sabotaj yaptıklarını ve yakalanıp cumhuriyet savcılığına teslim edildiklerini ve haklarında takibat açıldığını yazmıştır. Haberin detayında Pülümür'de Halk Partililerin (Bu kişiler 28 yaşındaki Şihi Genç ve 20

²⁹ Erol Tuncer, , *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler(1877-2002)*, s.89.

³⁰ Erol Tuncer, , *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler(1877-2002)*, s.91.

³¹ *Munzur*, 22, 26, 29 Haziran 1953.

³² *Munzur*, 26 Ağustos 1953.

³³ *Munzur*, 18 Kasım 1953.

³⁴ *Munzur*, 23 Aralık 1953.

³⁵ *Munzur*, 12 Şubat 1954.

³⁶ *Harput*, 3 Mart 1954.

³⁷ *Demokrat Tunceli*, 11 Mart 1954.

³⁸ *Demokrat Tunceli*, 12 Mart 1954.

³⁹ *Demokrat Tunceli*, 30 Mart 1954.

⁴⁰ 1954 seçimleri sürecinde Türkiye genelinde gergin ortam Tunceli'ye de yansımıştır. Adan Menderes 25 Ekim 1953 tarihinde CHP kampanyasının "Moskova Radyosu kadar mide bulandırıcı" olduğu söylemiştir. Menderes muhalefet ile iktidar partisi arasındaki ilişkilerin tartışma ilişkisi değil düşmanlık ilişkileri olarak değerlendirmiştir. F. Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Hil Yayınları, İstanbul 2010, s.73.

yaşındaki Hüseyin Atıcı) DP adaylarının ciplerinin yuvarlanarak adayların ölmesi için ciplerin rotlarını, farlarını ve vites kollarını sökerken 22.30 civarında jandarma devriyeleri tarafından yakalandığı ve savcılığa teslim edilerek haklarında soruşturma açıldığı belirtilmiştir.⁴¹.

2 Mayıs 1954'te yapılan milletvekilliği seçimlerini Tunceli'de Demokrat Parti'den Bahri Turgut Okaygün ile Cumhuriyet Halk Partisi'nden Aslan Bora ve Fethi Ülkü kazanmıştır⁴². Bu dönemde Tunceli milletvekili kontenjanı bir önceki döneme göre artarak 3 milletvekilliği olmuştur. Seçilen bu vekiller ilk kez milletvekili olmuşlardır. Yani Tunceli'deki milletvekili yenilenme oranı % 100 olarak gerçekleşirken, meclisin yenilenme oranı %51.24 olmuştur⁴³. Türkiye genelinde DP 57, CHP 3 ve CMP (Cumhuriyetçi Millet Partisi) 1 ilde seçimleri kazanmıştır⁴⁴.

1. 6. 1957 Genel Seçiminde Tunceli'deki Seçim Faaliyetleri

1957 seçimlerinde C.H.P Tunceli milletvekili adayları Aslan Bora, Fethi Ülkü ve Hıdır Aydın⁴⁵, Hürriyet Partisi Tunceli milletvekili adayları Mehmet Erdoğan, Abbas Altunbaş ve Ali Aziz Kankotan⁴⁶, Demokrat Parti Tunceli milletvekili adayları Mehmet Ali Demir, Kevni Nedimoğlu ve Yusuf Doğan olmuştur⁴⁷. Bu dönemde Tunceli'deki seçime büyük önem veren Demokrat Parti seçim çalışmaları için Başbakan Adnan Menderes'i 19 Ekim 1957'de Pertek ilçesine göndermiştir⁴⁸. Ancak DP'nin çabaları yeterli olmamış, 27 Ekim 1957'de yapılan seçimlerde C.H.P. Tunceli'de seçimi kazanarak 3 milletvekilliğinin üçünü de almıştır. Buna göre Aslan Bora, Fethi Ülkü ve Hıdır Aydın Tunceli milletvekili seçilmiştir⁴⁹. Bu dönemde seçilen vekiller daha önceki dönemlerde de milletvekilliği yapmıştır. Bu dönemde meclisin yenilenme oranı %60.63, Tunceli'de yenilenme oranı ise %33.33 oranında gerçekleşmiştir⁵⁰.

1. 7. 1961 Genel Seçiminde Tunceli'deki Seçim Faaliyetleri

27 Mayıs 1960'ta ordu Hükümet darbesi yaparak Demokrat Parti'yi devirmiş ve Başbakan Adnan Menderes, Hasan Polatkan ile Fatin Rüştü Zorlu'yu idam etmiştir. Bu müdahaleyle meclis 1 yıl 4 ay 18 gün kapalı kalmıştır. 15 Ekim 1961'de Meclis ve yeni oluşturulan Cumhuriyet Senatosu seçimleri birlikte yapılmıştır⁵¹.

1961 seçimleri için partiler tüm yurttaki olduğu gibi Tunceli'de de yoğun faaliyetlerde bulunmuştur. Yeni Türkiye Partisi Mart 1961'de Tunceli'de teşkilat kurmuştur⁵². CMKP'de

⁴¹ *Demokrat Tunceli*, 22 Nisan 1954.

⁴² *Demokrat Tunceli*, 3 Mayıs 1954; *Munzur*, 4 Mayıs 1954; B.C.A 30.10.78.517.6 Mayıs 1954.

⁴³ Erol Tuncer, *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler(1877-2002)*, s.91.

⁴⁴ *Milliyet*, 5 Mayıs 1954.

⁴⁵ *Milliyet*, 6 Ekim 1957.

⁴⁶ *Milliyet*, 8 Ekim 1957.

⁴⁷ *Munzur*, 16 Ekim 1957.

⁴⁸ *Munzur*, 21 Ekim 1957.

⁴⁹ *Milliyet*, 28 Ekim 1957. Hıdır Aydın 1950 Genel Seçimlerinde DP Tunceli Milletvekili seçilmiştir. 1950 seçimlerine kısa bir süre kala CHP'den istifa ederek DP'ye katılan Aydın 1957 seçimlerinde tekrar CHP'den aday olmuştur.

⁵⁰ Erol Tuncer, *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler(1877-2002)*, s.91.

⁵¹ Erol Tuncer, *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler(1877-2002)*, s.90.

⁵² *Milliyet*, 9 Mart 1961; *Tunceli Sesi*, 6 Mart 1961. DP'ye yakın bir parti olan YTP 1961'de kurulmuş ve 1973'te sona ermiş bir partidir.

Tunceli’de teşkilat kurmuştur⁵³. Bu sırada askeri cunta tarafından hazırlanan 1961 Anayasası halkoyuna sunulmuştur. Türkiye genelinde evet oyu alan anayasaya Tunceli’deki 45.642 seçmenin 43.028’i evet demiştir⁵⁴. Y.T.P Tunceli Cumhuriyet Senatosu üyeliği için Mehmet Ali Demir, milletvekilliği için Vahap Kışoğlu ve Hüseyin Erkanlı seçilmiştir⁵⁵. C.H.P. Tunceli adayları ise şunlardır: Cumhuriyet Senatosu için Haydar Özdemir, milletvekilliği için Fethi Ülkü ve Hasan Ünlü.⁵⁶ Demokrat Parti’nin ardılı olan Adalet Partisi Tunceli’de genel seçimlere aday göstermeme kararı almıştır.⁵⁷ 15 Ekim 1961’de yapılan seçimlerde Y.T.P’den Mehmet Ali Demir senatör seçilirken Vahap Kışoğlu’da milletvekili seçilmiştir. C.H.P’den ise Fethi Ülkü milletvekili seçilmiştir⁵⁸.

Cumhuriyet Senatosu’na Tunceli’den bir üye seçilmiştir. Cumhuriyet Senatosuna bu ilk döneminde seçimle 150 senatör seçilmiştir. Bunun dışında senatoya Cumhurbaşkanı 15 üye seçebiliyordu. Ayrıca 23 kişilik doğal üye kontenjanı vardı. (Eski Cumhurbaşkanı veya Milli Birlik Komitesi üyesi bulunup hayatta olanlar.)⁵⁹.

Y.T.P.’den bir milletvekili ve bir senatör seçilmesi Tunceli’de D.P. dışında sağ görüşlü bir partinin ilk kez tercih edilmesi açısından da önemlidir. 1961 seçimlerinde AP 131, CHP 207, CKMP (Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi) 31, YTP (Yeni Türkiye Partisi) 67 milletvekili çıkarmıştır.⁶⁰

1. 8. 1965 Genel Seçiminde Tunceli’deki Seçim Faaliyetleri

10 Temmuz 1965’te Y.T.P. Genel Başkanı Ekrem Alican seçim faaliyetlerinde bulunmak üzere gittiği Tunceli’de Tunceli il kongresine katılmış ve komünizm propagandasına engel olunması gerektiğini belirten bir konuşma yapmıştır⁶¹.

1965 seçimlerinde Tunceli’de CHP adayı Hasan Ünlü ve Vahap Kışoğlu Tunceli milletvekili seçilmiştir⁶². Bu dönemde meclisin % 61.33’ü yenilenmiştir⁶³. Tunceli’de ise değişim oranı % 50’dir.

1. 9. 1966 Cumhuriyet Senatosu Seçiminde Tunceli’deki Seçim Faaliyetleri

Cumhuriyet Senatosu 3’te 1 yenileme seçimleri için çekilen kura AP Tunceli Senatörü Mehmet Ali Demir’e de denk gelmiştir⁶⁴. A.P. Tunceli Senatörü Mehmet Ali Demir Başbakan Süleyman Demirel’e 9 Nisan 1966’da mektup yazarak 1966 Senato 3’te 1

⁵³ *Tunceli Sesi*, 21 Mart 1961.

⁵⁴ *Milliyet*, 11 Temmuz 1961; *Tunceli Postası*, 10 Temmuz 1961.

⁵⁵ *Milliyet*, 16 Eylül 1961.

⁵⁶ *Milliyet*, 17 Eylül 1961.

⁵⁷ *Milliyet*, 22 Eylül 1961.

⁵⁸ *Milliyet*, 17 Ekim 1961.

⁵⁹ Erol Tuncer, , *Osmanlı’dan Günümüze Seçimler(1877-2002)*, s.321, 330.

⁶⁰ *Milliyet*, 14 Ekim 1961.

⁶¹ *Milliyet*, 11 Temmuz 1965.

⁶² *Milliyet*, 13 Ekim 1965.

⁶³ Erol Tuncer, , *Osmanlı’dan Günümüze Seçimler(1877-2002)*, s.91

⁶⁴ *Milliyet*, 31 Mart 1966. Cumhuriyet Senatosu’nun 3’te 1’inin yenilenmesi için yapılacak seçimler için senatörler kura çekiyordu. Kura çekimi senatörlerin seçim bölgelerine göre oluşturulan gruplara göre yapıyordu. Seçim hangi şanssız gruba isabet ederse o gruptaki senatörler seçime girmek zorundaydı. Mehmet Ali Demir 1961 yılında YTP’den seçilmiş ancak daha sonra AP’ye geçmiştir. 1966’da yapılan üçte bir yenileme seçimine AP Tunceli adayı olarak katılmış ancak seçimi CHP adayı Aslan Bora kazanmıştır.

yenileme seçimleri için Tunceli’de yapılması gereken propaganda faaliyetleri hakkında düşüncelerini aktararak, Tunceli’de C.H.P.’nin faaliyetlerinden, oyların parçalanması için her gün A.P.’den yeni bir aday çıkmasından şikâyetçi olmuştur. Tunceli teşkilatının uyarılmasını ve tam yetkili birkaç müfettiş gönderilmesini, bu olmazsa seçimlerin kazanılmasının zor olduğunu söylemiştir. A.P.’nin kazanması için Rahmi Arıkan, Cavit Okyayüz ve Hüseyin Doğan’ın Elazığ ve Tunceli’de görevlendirilmesini, dile getirmiştir⁶⁵.

24 Nisan’da Cumhuriyet Senatosu için ön seçim yapılmıştır. Tunceli’de CHP adayı Aslan Bora (Emekli Subay, Eski Milletvekili) olurken AP adayı Mehmet Ali Demir (Eski Senatör), YTP’den Hayrettin Lüleci (Doktor) seçilmiştir⁶⁶. 5 Haziran 1966’da yapılan Cumhuriyet Senatosu 3’te 1 yenileme Seçimlerinde Tunceli’de seçimi CHP adayı Aslan Bora kazanarak Tunceli Senatörü seçilmiştir⁶⁷. 5 Haziran 1966’da yapılan üçte bir yenileme seçimleri 21+2 ilde yapılmış ve seçimlere 52 Senatör katılmıştır⁶⁸.

1. 10. 1969 Genel Seçiminde Tunceli’deki Seçim Faaliyetleri

1969 seçimlerinde partilerin Tunceli milletvekili aday adayları 31 Ağustos’ta belli olmuştur. Adaylar şunlardır:

CHP: Hüseyin Yenipınar ve Nihat Saltık.

BP (Birlik Partisi): Hüseyin Düzgün ve Kemal Abbas Altınbaş.

YTP: Mehmet Ali Demir ve Yedigâr Doğan.

AP: Kenan Aral ve Rıza Tüzün.

TİP (Türkiye İşçi Partisi): Kemal Burkay ve Hıdır İnce.

Bağımsız adaylar ise Hüseyin Duman ve Ferit Tan’dır⁶⁹.

28 Eylül 1969’da seçim kampanyasını Tunceli’de açan T.İ.P. Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar bir konuşma yaparak “kendi iktidarlara döneminde sömürü ve zulmün sona ereceğini eşitlik ve hürriyetin hüküm süreceğini” söylemiştir⁷⁰.

30 Eylül 1969’da 11 Ekim’de yapılacak seçimler dolayısıyla Tunceli’de bir seçim mitingi düzenleyen AP, adına Kenan Aral, Elazığ Milletvekili adayı ve Tunceli il başkanı bir konuşma yapmıştır. Kenan Aral, Tunceli’de seçime 6 siyasi parti ve 2 bağımsız adayın katılacağını belirtmiştir⁷¹.

12 Ekim’de yapılan seçimleri AP adayı Kenan Aral ve CHP adayı Hüseyin Yenipınar kazanmıştır⁷². 1969 Milletvekili seçimleri Tunceli’de kanlı sonuçlanmıştır. 13 Ekim tarihli gazete haberine göre 12 Ekim’de yapılan Milletvekili seçiminde C.H.P. taraftarı olarak bilinen Akpazar bucağının Karabulut köyünden Keko Akagündüz’ün 8.30’da evinden

⁶⁵ BCA, 030.01.114.723.4.

⁶⁶ *Milliyet*, 25 Nisan 1966; *Tunceli Sesi*, 25 Nisan 1966.

⁶⁷ *Milliyet*, 6 Haziran 1966.

⁶⁸ Erol Tuncer, , *Osmanlı’dan Günümüze Seçimler(1877-2002)*, s.321.

⁶⁹ *Milliyet*, 1 ve 11 Eylül 1969; *Munzur*, 1 Eylül 1969.

⁷⁰ *Milliyet*, 29 Eylül 1969.

⁷¹ *Munzur*, 1 Ekim 1969.

⁷² *Munzur*, 13 ve 22 Ekim 1969.

alındığı ve köyden uzak bir yerde vurularak öldürülmüş halde bulunduğu, Keko'nun seçmenleri etkilememesi için kaçırıldığı, çıkan bir tartışma sonucu öldürüldüğü iddia edilmiştir⁷³. Bu dönemde meclisin % 60.22'si yenilenmiştir⁷⁴. Tunceli'de ise % 50 oranında değişim yaşanmıştır. AP 256, CHP 142 milletvekilliği kazanmıştır. Böylece AP tek başına iktidar olmuştur⁷⁵.

2. Tunceli'den Seçilen Milletvekilleri ve Senatörlerin Kısa Biyografileriyle Parlamento ve Senato'da Tunceli İle İlgili Faaliyetleri

İncelediğimiz dönemde Tunceli'den seçilen milletvekili ve senatörlerin meclislerde yaptığı çalışmalarından tutanaklara yansıyanlar araştırılmıştır. Ayrıca milletvekillerinin özgeçmişleri hakkında bilgi de verilmiştir.

2.1. Necmettin Sahir Silan (7. ve 8. Dönem Tunceli Milletvekili)

1896 Edirne doğumludur. Baba adı Salih Necati, ana adı Melek'tir. Ankara Hukuk Fakültesinden mezundur. Fransızca ve Almanca bilmektedir. Meclis-i Ayan ve Meclis-i Mebusan Zabıt Kâtipliği, TBMM Evrak ve Tahrirat Müdürlüğü, Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü, Ergani Bakır Madeni T.A.Ş. Komiserliği, Üsküdar-Kadıköy Tramvayları T.A.Ş. Yönetim Kurulu Üyeliği, Sümerbank İdare Meclisi Üyeliği, çeşitli gazetelerde yazarlık, tiyatro yazarlığı, İstanbul Barosu Üyeliği, İstanbul İl Genel Meclisi Üyeliği, Türk Dil Kurumu Üyeliği, Muharipler Derneği Üyeliği 6, dönem Bingöl Milletvekilliği yapmıştır. Sarı basın kartı sahibidir. 7. dönem Tunceli Milletvekilidir. TBMM Başkanlık Divanı Kâtip Üyesidir. İstiklal Madalyası sahibidir⁷⁶. 1 Ekim 1943'te Meclis'te yapılan seçimlerde Meclis İdare Amirlerinden biri de Necmettin Sahir Silan seçilmiştir⁷⁷. Evli ve dört çocuk babasıdır. 22 Ağustos 1992'de vefat etmiştir.

23 Mayıs 1944'te Mecliste iskân kanunu ve Tunceli ile ilgili konuşma yapmıştır. 1937 ve 1938'deki olağanüstü şartların ortadan kalktığını bu nedenle Tunceli'de yasak ve boşaltılmış bölgelerin sınırlarının daraltılmasını ve Tunceli il merkezinin Elazığ'dan Tunceli'ye naklini istemiştir⁷⁸.

19 Aralık 1945'te Adalet Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmeler sırasında Kalan'da mahkeme olmadığını insanların kış şartlarında Mazgirt'e gitmek zorunda kaldıklarını söylemiş ve Adalet Bakanından Kalan'da mahkeme kurulmasını istemiştir⁷⁹. 20 Aralık 1945'te Adalet Bakanı Necmettin Sahir Silan'ın Kalan'da mahkeme kurulması isteğine cevap vermiştir. 1940'ta mahkeme kurulmasının kararlaştırıldığını, kadro gönderildiğini fakat mahkeme binası, lojman ve cezaevi olmadığından kurulamadığını ancak Necmettin Sahir Silan'ın şu anda gereken şartların sağlandığı sözlerinden dolayı Kalan'da mahkeme kurulmasını göz önünde bulunduracağını söylemiştir⁸⁰.

⁷³ *Milliyet*, 13 Ekim 1969.

⁷⁴ Erol Tuncer, , *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler(1877-2002)*, s.91.

⁷⁵ *Milliyet*, 14 Ekim 1969.

⁷⁶ *TBMM Albümü(1920-2010)*, C.I, Ankara 2010, s.430.

⁷⁷ *Ayın Tarihi*, Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Yayınları, S.129, 1-30 Ekim 1943, s.3.

⁷⁸ *TBMMZC.* , D. VII, C. X, İÇ. I, İN. LIX, s.208-209.

⁷⁹ *TBMMZC.* , D. VII, C. XX, T. II, B. XIV, s. 212-213.

⁸⁰ *TBMMZC.* , D. VII, C. XX, T. II, B. XV, s. 224.

12 Nisan 1948’de Tarım ve Sağlık Bakanlıklarına sözlü soru sormuştur. 5098 sayılı kanuna göre eski yerlerine dönmekte serbest kalmış olanların döndükleri yerlerdeki durumları ile yasak bölge halkından olanların iskân işlerini düzenlemek için ne gibi tedbirler alındığını ve geri dönenlerin topraklandırılması ve doğu illeri ile Tunceli’de toprak kanununun uygulanması için ne düşünüldüğünü sormuştur⁸¹.

19 Nisan 1948’de iskân kanunu ile eski yerlerine dönenlere toprak kanununa göre toprak verilip verilmeyeceği sorusuna Tarım Bakanı Tahsin Coşkun cevap vermiştir. Coşkun topraksız köylüye toprak dağıtımının yapıldığını söylemiştir. Tarım Bakanını cevabından sonra Necmettin Sahir Silan söz alarak Tunceli’de toprak dağıtımının gereği gibi yapılmadığını halkın devletle karşı karşıya geldiğini söylemiştir.⁸²

14 Ocak 1949’da yayla ve mera meseleleri tartışılırken söz alarak Tunceli’de yaylaların sınırlı olduğunu, konargöçer Şavak aşiretinin yaşadıkları sorunları anlatarak sorunların giderilmesi konusunda hükümetin çalışma yapmasını istemiştir⁸³.

20 Şubat 1950’de Karayolları Genel Müdürlüğü Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde söz alarak Tunceli ve ilçelerinin ihtiyacı olan yol ve köprülerin durumundan bahsederek 1950 bütçesinden ödenek ayrılıp ayrılmadığını sormuştur⁸⁴. Silan Mecliste Karayolları Genel Müdürlüğü Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde söz alarak daha önceki yıllarda Tunceli’de yapılmış olan yol ve köprüler için teşekkür ederek yapılması gereken çalışmaları belirtmiştir. Buna göre Peri suyu üzerine bir köprü yapılmasını, Pertek-Kalan arasındaki Sorpiyan mevkiinden Şıhsu-Göktepe-Çarsancak yolu ile Elazığ-Palu arasındaki demiryolu üzerinde Yarımca istasyonuna bağlanmasını istemiştir. Yine Mazgirt-Şıhsu, Hozat-Ovacık yollarının ve Çemişgezek ilçesinin Kalan’a bağlanması için yapımına başlanan ancak yapımı devam etmeyen Çemişgezek-Hozat-Hıdırdamı yolunun, yapılmasını istemiştir. Murat suyu üzerinde köprü yapılmasını da istemiştir. Bu konuda Bayındırlık Bakanının “Daha önemli yollar varken kör bağırsak halini almış Çemişgezek yoluna ve köprüsüne para ayıramam” dediğini ve bu konuda bakanın umursamaz davrandığını söylemiştir.

2.2. Mahmut Tan (8. Dönem Tunceli Milletvekili)

1911 Elazığ-Palu doğumludur. Baba adı Mehmet Ali, ana adı Penbe’dir. İlkokul mezunudur. Ticaret ve müteahhitlik yapmaktadır. Kalan Belediye Encümen Üyeliği ve Kalan Halkodası Başkanlığı yapmıştır. Evli ve dört çocuk babasıdır. 8. dönem Tunceli Milletvekilliği yapmıştır. 9 Kasım 1972’de vefat etmiştir⁸⁵. Meclis Tutanaklarına yansımış herhangi bir çalışması yoktur.

2.3. Necmettin Sahir Silan (7. ve 8. Dönem Tunceli Milletvekili)

Bir önceki dönemde de milletvekili olan Necmettin Sahir Silan hakkında 7. dönemde bilgi verilmiştir.

2.4. Hızır (Hıdır) Aydın (9. ve 11. Dönem Tunceli Milletvekili)

⁸¹ TBMMZC. , D. VIII, C. XI, T. II, B. XLVI, s. 2.

⁸² TBMMZC. , D. VIII, C. XI, T. II, B. XLIX, s. 75-81.

⁸³ TBMMZC. , D. VIII, C. XV, T. III, B. XXXII, s. 127-130.

⁸⁴ TBMMZC. , D. VIII, C. XXIV, T. IV, B. LI, s. 896-900.

⁸⁵ TBMM Albümü(1920-2010), C.I, Ankara 2010, s.505.

14 Temmuz 1915'te Nazımiye'nin Yukarı Mahallesinde doğmuştur. Babası Mamo (Mehmet) efendi, annesi Elif hanımdır. 1928'de Nazımiye İlkokulundan mezun olmuştur. Çiftçilik ve ticaretle uğraşmıştır. Demokrat Parti Nazımiye İlçe Başkanlığı ve Belediye Encümen üyeliği yapmıştır. 1940'ta Cemile hanımla evlenmiştir. IX. Dönem seçimlerine katılarak 15.401 oyla D.P. listesinden Tunceli Milletvekilliğine seçilmiştir. Seçim tutanağını 18 Mayıs'ta alan Hıdır Aydın 22 Mayıs 1950'de Meclise katılmıştır. Bayındırlık ve geçici Dilekçe komisyonlarında çalışmıştır. Ağrı, Sason, Tunceli ve Zilan'ın idari teşkilatı, Batı illerine gönderilip eski yerlerine geri dönenler, Ovacık ovasının sulanması konusunda sözlü soru, Tunceli'nin kalkındırılması konusunda yazılı soru, 2510 sayılı İskân Kanununun değiştirilmesi için dört kanun teklifi yapan Hıdır Aydın Genel Kurul'da 17 farklı konuda 30 konuşma yapmıştır. 1952 Bütçesinde iskân konusunda ödenek istemesi, C.H.P. mallarının alınması konusunda olumsuz oy kullanması ve partisine ters düşen davranışlarından dolayı D.P.'den ihraç edilmiştir. Parti müfettişleri raporu doğrultusunda partinin düzenini bozduğu gerekçesiyle partiden yeni parti çıkarıldığı söylemiştir⁸⁶. XI. Dönemde C.H.P.'den Tunceli Milletvekili seçilmiştir. C.H.P. Tunceli milletvekili Hıdır Aydın ve 3 milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılmasına dair tezkere verilmiştir⁸⁷. Parlamento sonrası 1980'e kadar ticaretle uğraşan ve bir çocuk (Fethiye) babası olan Hıdır Aydın 5 Eylül 1996'da Ankara'da vefat etmiştir. Karşıyaka mezarlığında toprağa verilmiştir⁸⁸.

İlk olarak 29 Ocak 1951'de İçişleri ve Tarım Bakanlarına Tunceli'nin serbest ve boşaltılmış bölge halkı ile yasaklığı kaldırılan Tunceli, Sason ve Zeylan vatandaşlarının durumu hakkında soru sormuştur. İlgili bakanlar soruyu cevaplandırmıştır. Bakanların cevapları (özellikle Tarım Bakanının cevabı) Hıdır Aydın'ı tatmin etmemiştir. Bakanların cevapları hakkında olumsuz yorumlarda bulunmuştur⁸⁹.

22 Haziran 1951'de İskân kanununda değişiklik yapılması ve yasaklığı kaldırılan yerlerde köy kurulmasına ilişkin bir kanun teklifi vermiştir. Verilen bu kanun teklifi incelenmek üzere komisyona sevk edilmiştir⁹⁰. 1 Ağustos 1951'de Hıdır Aydın'ın verdiği iskân kanunu mecliste tartışılmıştır⁹¹. 23 Şubat 1952'de daha önce verdiği iskân ile ilgili kanun teklifi kabul edilen Hıdır Aydın yine iskân konusunu gündeme getirerek iskâna tabi tutulan ailelere yeterince yardım yapılmadığını dile getirmiştir⁹². 20 Şubat 1953'te Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi münasebetiyle söz alan Hıdır Aydın iskâna tabi tutulan ailelere bütçeden ayrılan ödeneğin ödenmediğini ve ayrılan ödeneğin yeterli olmadığını söylemiştir⁹³. 6 Mayıs 1953 ve 1 Temmuz 1953'te Van milletvekili İzzet Akın ile birlikte iskân kanununda değişiklik konusunda komisyon kurulması ve yeni bir madde eklenmesini teklif etmişler ve bu teklifleri kabul edilmiştir⁹⁴.

22 Şubat 1953'te Milli Savunma Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde söz alarak Hozat'ta özel idareye ait bir binada askerlik şubesiyle cezaevinin olduğunu, Milli Eğitim Bakanlığının bu binayı ödenek ayırıp onartarak ortaokul olarak

⁸⁶ *Demokrat Tunceli*, 12 Mart 1954.

⁸⁷ *Milliyet*, 21 Nisan 1960.

⁸⁸ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi*, C. VII, s. 1107-1108.

⁸⁹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem IX, Cilt IV, Toplantı I, Birleşim XXXVI, Sayfa 448.

⁹⁰ *TBMM T.D.*, D. IX, C. VIII, T. I, B. XCIII, s. 314-315.

⁹¹ *TBMM T.D.*, D. IX, C. IX, T. I, B. CVII, s. 459-468.

⁹² *TBMM T.D.*, D. IX, C. XIII, T. II, B. XLV, s. 622-623.

⁹³ *TBMM T.D.*, D. IX, C. XX, T. VIII, B. XLVIII, s. 581-582, 602.

⁹⁴ *TBMM T.D.*, D. IX, C. XXII, T. III, B. LXXVII, s. 33-34; *TBMM T.D.*, D. IX, C. XXIV, T. III, B. XCIX, s. 19-20.

kullanacağını bundan dolayı cezaevinin boşaltılacağını ancak askerlik şubesinin boşaltılmasıyla ilgili Milli Savunma Bakanlığından bir cevap alamadıklarını söylemiştir. Yine Nazımiye uygulama okulunda askerlik şubesi ve jandarma dairesi bulunduğunu, jandarma dairesinin okuldan çıkarılması için İçişleri ve Milli Eğitim Bakanlıklarına yazı yazıldığını, İçişleri Bakanlığının tedbir aldığını ancak Milli Eğitim Bakanlığı'nın tedbir alıp almadığını bilmediğini söylemiştir⁹⁵.

11 Kasım 1953'te Bayındırlık Bakanı'na sözlü soru önergesi vermiştir. Buna göre Ovacık kazasının Havaçor, Merko ve Munzur suları ile sulanması ve bölgenin elektrikleştirilmesi ile ilgili ne düşünüldüğünü 1951'den itibaren Tunceli nahiye ve köylerinden kaçına yol yapıldığını, 1953 yılında köy yolları için ne ödenek ayrıldığı sorularını yöneltmiştir⁹⁶.

23 Şubat 1954'te İçişleri Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle söz alan Hıdır Aydın 2 Aralık 1953 tarihli Dünya Gazetesinde kendisinin ve Tunceli halkının Kürtçülük yapmakla suçlandığını dile getirerek bunun mümkün olamayacağını söylemiştir. Yine aynı dönem Tunceli milletvekili Hasan Remzi Kulu söz alarak Tunceli halkının Kürtçülükle alakası olamayacağını çünkü Tuncelililerin Türk olduğunu söylemiştir⁹⁷.

1958 yılında TBMM'deki bir oturumda Aşvan Köprüsü'nün ne zaman açılacağını Bayındırlık Bakanına sormuş, Bakan Tevfik İleri soruyu cevaplandırmıştır. Bakan; "inşaatın devam ettiğini, yakında açılacağını" söylemiştir. Hıdır Aydın daha önce Milliyet gazetesine röportaj vermiş ve köprü'nün öneminden bahsetmiştir. D.P. hükümetini eleştirmiş, "Bütün işler gibi bu da temel atmaktan ibarettir." demiştir. 1954'te açılacağı vaat edilen köprü'nün hala yapılmakta olduğundan bahsetmiştir⁹⁸. 14 Kasım 1958'de Bayındırlık Bakanına Çemişgezek-Elazığ yolu üzerindeki Aşvan Köprüsü'nün ne zaman tamamlanacağı, Sorpiyan-Mazgirt ve Mazgirt-Muhundu nahiyeleri arasındaki yolların karayolları 8. Bölge Müdürlüğüne devri hakkında ne düşünüldüğünü Bayındırlık Bakanı Tevfik İleri'ye sormuş ve bakan bu soruları cevaplandırmıştır⁹⁹.

26 Kasım 1958'de Maliye Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle söz almış ve Tunceli Belediyesi için 2 milyon ödenek istediğini ve bu önergesinden sonra diğer iller için de önergeler verildiğini böylece istenen paranın 58 milyon lira olduğunu belirtmiştir. Bu paranın verilmesinin mümkün olamayacağından mahrumiyet bölgesi olan Tunceli'deki belediye faaliyetleri için hiç olmazsa her yıl düzenli bir ödenek ayrılmasını istemiştir¹⁰⁰.

29 Nisan 1959'da Tunceli Milletvekili Hıdır Aydın Sağlık Bakanı Lütfi Kırdar'a 2 tane yazılı soru sormuş, Bakan bu soruları yazılı olarak cevaplandırmıştır. Nazımiye Sağlık Merkezi ile doktor evinin kesin kabulünün il tarafından yapıldığının bildirilmesine rağmen yaptığı seyahatte sağlık merkezi ve doktor evinde eksiklikler olduğunu öğrendiğini söyleyerek bu eksiklerin tespit ve giderilmesini istemiştir. Sağlık Merkezi bahçesinin düzenlenmesi ve duvarının tamamlanması ve keşfin yapılması için 1959 bütçesinden ödenek

⁹⁵ TBMM T.D. , D. IX, C. XX, T. III, B. L, s. 775-776.

⁹⁶ TBMM T.D. , D.IX, C. XXV, T. IV, B. III, s. 107.

⁹⁷ TBMM T.D. , D.IX, C. XXVIII, İçtima IV, İnikat XLVIII, s. 753-757; *Demokrat Tunceli*, 3 Mart 1954.

⁹⁸ *Milliyet*, 15 Şubat 1958.

⁹⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, D. XI, C. II, İç. I, İn. XXXVIII, s. 101.

¹⁰⁰ TBMM Z.C. , D. XI, C. II, İç. I, İn. XLVII, s.695-696(Hıdır Aydın, Hükümet Konağının asker kışlası olduğunu, Tunceli'nin sokağının, caddesinin olmadığını yıkanacak bir hamamın bile bulunmadığını söylemiştir.).

verilip verilmeyeceğini sormuştur. Yine Ovacık ve Pülümür’de birer sağlık merkezinin 2 sene önce kararlaştırılmasına rağmen halen ihale edilmemesinin sebebini sormuş, Her iki ilçenin de kış şartlarında ulaşımının kesildiğini bundan dolayı 1959 ihale edilip inşaata başlanıp başlanmayacağını sormuştur. Bakan ise cevap olarak Nazımiye Sağlık Merkezi binası ile lojmandaki eksikliklerin tamamlanması, bahçenin düzenlenmesi ve ihata duvarlarının ilgili ödenek durumuna göre yapılması için ilden keşif raporu istenmiştir. Ovacık ve Pülümür’de sağlık merkezi kurulmasının Bakanlık programında olduğunu, her iki ilçede de sağlık merkezi inşaatının bir an önce başlamasının Bakanlıkça da istendiğini ancak 1959 bütçesinde bu iş için ödenek olmadığını bu nedenle her iki sağlık merkezinin de ihaleye çıkarılmadığını belirtmiştir¹⁰¹.

2.5. Hasan Remzi Kulu (9. Dönem Tunceli Milletvekili)

1917’de Pertek İlçesinin Balyer köyünde doğmuştur. Pertek’in Beydamı Mahallesi nüfusuna kayıtlıdır. Babası Tayfur Efendi, annesi Fidoş hanımdır. 1947’de Refika hanımla evlenmiştir. 1962’de boşanan Hasan Remzi Kulu’nun çocuğu yoktur. İlkokulu bitiren Hasan Remzi Kulu ticaretle uğraşmıştır. Askerliğini İstanbul’da yapmıştır. IX. Dönem seçimlerinde 10.777 oyla Tunceli Milletvekili seçilmiştir. 18 Mayıs’ta seçim tutanağını almış ve 22 Mayıs 1950’de Meclise katılmıştır. Ulaştırma, Bayındırlık ve geçici Dilekçe Komisyonunda çalışmıştır. Yasama etkinliği IX. Dönemle sınırlı kalan Hasan Remzi Kulu 22 Mayıs 1977’de vefat etmiştir. Elazığ Asri Mezarlığında toprağa verilmiştir¹⁰².

1 Ağustos 1951’de mecliste İskân Kanunu görüşülürken Tunceli’nin yasak bölge, boşaltılmış bölge ve serbest bölge olarak 3’e ayrıldığını, tüm bölgelerin tek bölge statüsüne alınmasını tüm Tunceli halkına devlet tarafından ayrılan ödenekten yardım edilmesini istemiştir¹⁰³.

24 Şubat 1952 Mecliste iskân konusu görüşülürken söz alarak eski yerlerine göç edenlere verilecek 2,5 milyon lira için hükümetin gösterdiği alakaya Tunceli halkı adına teşekkür ettiğini söylemiştir¹⁰⁴.

22 Şubat 1953’te mecliste söz alarak Tunceli’de kurulması planlanan hapisane için 250 bin lira ödenek verilmesini hükümetten rica etmiştir. Bütçe komisyonu sözcüsü Hadi Hüsmen Hasan Remzi Kulu’nun teklifini Bayındırlık Bakanlığı Bütçesi ceza evleri inşaatı bölümünde vermesini istemiştir¹⁰⁵.

22 Şubat 1954’te yasaklığı kaldırılmış olan Tunceli, Sason ve Zeylan bölgesi halkı için iskân imkânlarının artırılması ve gereken maddi yardımların bir an önce yapılmasını istemiştir¹⁰⁶.

23 Şubat 1954’te Hıdır Aydın’ın konuşmasından sonra söz alan Hasan Remzi Kulu Tunceli’de Kürtçülük olamayacağını Tunceli halkının halis Türk olduğunu belirtmiştir¹⁰⁷.

¹⁰¹ TBMM Z.C. , D. XI, C. VIII, İÇ. II, İN. LXII, s.464-465.

¹⁰² Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi*, C. VII, s. 1109.

¹⁰³ T.B.M.M.Z.C. , D. IX, C. IX, T. I, B. CVII, s. 462.

¹⁰⁴ T.B.M.M.T.D. , D. IX, C. XIII, B. XLVI, s. 640.

¹⁰⁵ T.B.M.M.T.D. , D. IX, C. XX, T. III, B. L, s. 743.

¹⁰⁶ TBMMTD. , D. IX, C. XXVIII, İÇ. III, İN. XLVII, s. 686.

¹⁰⁷ TBMMTD. , D. XX, C. XXVIII, İÇ IV, İN. XLVIII, s. 757; *Demokrat Tunceli*, 3 Mart 1954.

2.6. Aslan Bora (10. ve 11. Dönem Tunceli Milletvekili)

1912'de Mazgirt İlçesinde doğmuştur. Babası Ali Bey, annesi Emine hanım'dır. İlkokulu Elazığ'da okumuştur. Kuleli Askeri lisesini bitirerek 30 Ağustos 1936'da Sv. Asteğmen rütbesiyle mezun olmuştur. 28 Şubat 1937'de teğmenliğe yükselmiştir. 1938'de Emel hanımla evlenmiştir. 30 Ağustos 1940'ta üsteğmen, 30 Ağustos 1944'te yüzbaşı, 30 Ağustos 1953'te binbaşı olmuştur. 25 Mart 1954'te tank binbaşılığından istifa etmiştir. X. Dönem seçimlerine Tunceli'den C.H.P. adına aday olmuştur. 22.964 oyla Tunceli Milletvekili seçilmiştir. 4 Mayıs 1954'te seçim tutanağını almış, 14 Mayıs 1954'te de Meclise katılmıştır. Dönem boyunca Milli Müdafaa Encümeninde azalık yapmıştır. 16 teklifi, 7 önergesi, 21 sözlü, bir yazılı sorusu ve Genel Kurulda 16 konuşması vardır. XI. Dönemde yine Tunceli Milletvekili seçilmiştir. 27 Mayıs 1960 askeri darbesiyle görevi sona ermiştir. Yasama ve yürütme gücünü üstlenen Milli Birlik Komitesi tarafından yeni Anayasa ve seçim kanunun hazırlamak üzere 158 Sayılı Kanunla kurulan ve 6 Ocak-25 Ekim 1961 arasında çalışan Kurucu Meclis'in Temsilciler Kanadına Tunceli İli Temsilcisi olarak katılmıştır¹⁰⁸. Yeni Anayasaya göre 15 Ekim 1961'de TBMM'nin açılması ile görevi sona ermiştir. 31 Ocak 1962'de Dışişleri Bakanlığı Konsolosluk ve Muhtelit Hukuk Dairesinde İdari memurluğa atanmıştır. 27 Temmuz 1962'de Hamburg Başkonsolosluğunda, 22 Ağustos 1962'de merkezde görevlendirilmiştir. 5 Haziran 1966'da yapılan Cumhuriyet Senatosu 3'te 1 Yenileme Seçimlerinde Tunceli'den CHP adayı olarak katılan Aslan Bora seçimi kazanarak senatör seçilmiştir¹⁰⁹. Dışişlerindeki görevinden ayrılarak Senato'ya katılmıştır. 11 Mayıs 1967'de İngiltere Parlamento Başkanının daveti üzerine bu ülkeyi resmen ziyaret eden Parlamento Heyetine seçilmiştir. 4 Kasım 1972'de partisinden istifa ederek yasama görevini bağımsız olarak sürdürmüştür. Senato'da Milli Savunma, Milli Eğitim ve Mali İktisadi İşler Komisyonlarında üye olarak çalışmıştır. Senatoda 5 Haziran 1966 ve 27 Ocak 1974 tarihleri arasında bulunmuştur. 16 Ekim 1972'de Milli Savunma Komisyonu üyeliğinden çekilmiştir¹¹⁰. Genel Kurulda 22 konuşma yapmıştır. 27 Ocak 1974 tarihinde Ankara'da Hacettepe Hastanesinde vefat etmiştir. İki çocuk (Hamit Metin ve Ali Kaplan) babası olan Aslan Bora Mazgirt'in Aslanyurdu köyünde toprağa verilmiştir¹¹¹.

31 Ocak 1955'te Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu Aslan Bora'nın Tunceli'deki bazı köprülerin inşaatına dair sorusuna cevap vermiştir. Aslan Bora daha sonra söz alarak Tunceli halkının Munzur, Fırat ve Peri nehirlerinden geçerken yaşadıkları sıkıntılardan, ölümlerden bahsederek müteahhitlerin köprüleri zamanında yapamadığını ve Bayındırlık Bakanlığının bu duruma müsamaha gösterdiğini söylemiştir. Ayrıca Muhundu ve Nazımiye köprüsünün 1955 yılı bütçesine dâhil edilmesini istemiştir¹¹².

9 Şubat 1955'te Tarım Bakanı Nedim Ökmen'e Tunceli'deki ormanlar hakkında bazı sorular sormuştur. Tarım Bakanı bu soruları cevaplandırmıştır¹¹³. Aynı ceridede yine Aslan Bora'nın mecliste söz alarak Tunceli'de yaprakları hayvan yemi olarak kullanılan meşe ormanlarının gelişi güzel kesilerek diğer illere gönderildiğini bu durumun Tunceli halkına zarar verdiğini söylemiştir. Ormanların tahribata uğratılmasıyla yoğun yağış alan, sarp ve

¹⁰⁸ *Milliyet*, 31 Aralık 1960.

¹⁰⁹ *Milliyet*, 6 Haziran 1966.

¹¹⁰ .CS, T.D. , C. VII, T. XII, B. IV, s. 56.

¹¹¹ Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri)*, C. II, s. 111-112; Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi (TBMM X. Dönem 1954-1957)*, C. II, s. 889-890.

¹¹² TBMM, , Z.C. , D.X, C. IV, İÇ. I, İN. XXXIV, s. 240-242.

¹¹³ TBMM, , Z.C. , D.X, C. V, İÇ. I, İN. XXXVIII, s. 33-43.

engebeli coğrafyası olan Tunceli’de sel ve heyelan riskini artırdığını söylemiştir¹¹⁴. Tunceli’de ormanların korunması üzerine bir dizi öneride bulunmuştur¹¹⁵.

22 Şubat 1955’te Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi münasebetiyle Fethi Ülkü Tunceli ve Doğu illerindeki iskân işlerindeki aksaklıklarla ilgili konuşmuştur. Daha sonra Aslan Bora söz alarak Devlet Bakanı Osman Kapanı ile tartışmıştır¹¹⁶.

Ocak 1956’da mecliste Tunceli’nin eğitim meseleleri ile ilgili soru önergesi vermiştir. Buna göre Tunceli kaza merkezlerinde ortaokul olmasına rağmen bu okullardan mezun olan çocukların lisede okuyamadığını ve civar illerdeki liselere gitmek zorunda kaldıklarını söylemiştir. Bunun da birkaç kişiden ibaret olduğunu çünkü bu ilçe halklarının çok fakir olduğunu belirterek lise kurulmasını istemiştir¹¹⁷.

25 Nisan 1956’da mecliste 2 defa bulunmadığından dolayı düşen 2 sorusu okunmuştur. Bu sorular Tunceli’nin okul ihtiyaçlarının giderilmesi ve 1947 yılında memleketlerine dönen 38 sürgünlerine verilen buğdaylar için tahakkuk ettirilen paranın affı, tahsil edilenlerin iadesi hakkında ne düşünüldüğüdür¹¹⁸. Aynı ceridede Tunceli il merkezinde ve ilçe merkezlerinde P.T.T. binaları açılıp açılmayacağını sormuş 2 oturum üst üste mecliste bulunmadığından bu sorusu da düşmüştür¹¹⁹.

21 Kasım 1956’da Aslan Bora Tarım Bakanı Celal Yardımcı’ya mecliste sözlü bir soru iletmış ve bakan bu soruyu yanıtlamıştır. Tunceli’de meşe yapraklarının köylüye kaç kuruştan verildiğini sormuş ve bu konuda bakanla tartışmışlardır¹²⁰. 5 Haziran 1957’de 5602 Sayılı Toprak Kanununun 54. maddesinde değişiklik yapılması önergesi mecliste yapılan oylamayla reddedilmiştir¹²¹.

24 Şubat 1958’de İskân İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi görüşülürken Aslan Bora Tunceli’de iskâna tabi tutulan insanların sıkıntıda olduklarını bunun çözülmesi için de yeni iskân kanununun bir an önce görüşülmek üzere komisyona sunulmasını önermiştir¹²².

27 Şubat 1958’de Mecliste Tekel Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde Aslan Bora söz alarak Pülümür’ün Deşt, Hiber ve Gönenli tuzlalarının çok ilkel koşullarda atlı dolaplarla işletilmesine rağmen her yıl maliyeye 200 bin lira kazandırdığını, motorla donatılıp, daha modern yöntemlerle işletilirse yılda 500 bin ya da 1 milyon lira kazandırabileceğini söyleyerek tuzlaların modernizasyonu ve tuzlalarda çalışan memurların lojmanlarının ıslahı konusunda talebini dile getirmiştir¹²³.

01 Nisan 1959 ve 15 Nisan 1959’da Tunceli Milletvekili Aslan Bora Bayındırlık Bakanı Tevfik İleri’ye Kiğı ve Pülümür’ün Yeşil nahiyesinin bütün köylerini Sansa mevkiinde Erzurum Devlet yoluna bağlayacak olan Karasu üzerindeki Sansa köprüsünün

¹¹⁴ TBMM. , Z.C. , D. X, C. V, İÇ. I, İN. XXXVIII, s. 42.

¹¹⁵ TBMM. , Z.C. , D. X, C.V, İÇ. I, İN. XXXVIII, s. 42-43.

¹¹⁶ T.BMM. , Z.C. , D.X, C. V, İÇ. I, İN. XLV, s. 460.

¹¹⁷ Ulus, 19 Ocak 1956.

¹¹⁸ TBMM. , Z.C. , D. X, C. II, İÇ. II, İN. LVII, s. 169.

¹¹⁹ TBMM. , Z.C. , D. X, C. II, İÇ. II, İN. LVII, s. 172.

¹²⁰ Bora, yaprakların halka pahalı satıldığını savunmuştur. TBMM. , Z.C. , D. X, C. XIV, İÇ. III, İN. VI, s. 119-121.

¹²¹ T.BMM. ,Z.C. , D. X, C. XX, İÇ. III, İN. LXXVII, s. 30.

¹²² TBMM. , Z.C. , D. XI, C. II, İÇ. I, İN. XLV, s. 493.

¹²³ TBMM. , Z.C. , D. XI, C. I, İN. XLVIII, s. 981.

etüt ve projelerinin yapılıp yapılmadığını, yapılmamışsa ne zaman programa alınacağını sormuştur. Bayındırlık Bakanı bu soruya cevap vermiştir. Kiğı ilçesi ve Pülümür'ün Eşil nahiyesi ve bunlara bağlı köyleri Sansa istasyonuna ve Erzurum Devlet yoluna bağlamak için Eşil önünde Fırat üzerinde inşası istenen köprünün yolunu olmaması ve bütçe yetersizliği dolayısıyla programa alınmasının mümkün olmadığını söylemiştir¹²⁴.

15 Nisan 1959'da Tunceli Milletvekili Aslan Bora Mecliste Bayındırlık Bakanı Tevfik İleri'ye Tunceli yollarıyla ilgili yazılı soru sormuş Bakan bu soruyu cevaplandırmıştır. Bağın ılıcalarına her yerden kolayca ulaşılması için Sorpiyan-Mazgirt-Muhundu yolunun Devlet Karayolları bakımına alınmasının çok önemli bir ihtiyaç olduğunu Hükümetin bu konudaki düşüncesinin ne olduğunu sormuştur. Bakan İleri Sorpiyan-Mazgirt-Muhundu il yolunun Sorpiyan-Mazgirt arasının 1959 yılında Karayollarınca bakıma alınacağını, Mazgirt-Muhundu arasının ise kademeli olarak devlet bakımına alınacak il yolları kapsamında olduğunu, sırası geldiğinde Karayolları bakımına alınacağını söylemiştir¹²⁵.

19 Haziran 1961'de Temsilciler Meclisi Tunceli Üyesi Aslan Bora Milli Eğitim Bakanına 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununa göre köy okulu yapımı için her ile ayrılan ödenek miktarını ve bu ödeneklerin ayrılmasında göz önünde tutulan öncelikleri sormuştur. Milli Eğitim Bakanı Ahmet Tahtakılıç bu soruyu cevaplandırmıştır. Buna göre: Tunceli iline geçmiş yılların ihmali göz önünde bulundurularak nüfusu 139 bin olmasına rağmen Devlet bütçesinden 1 milyon lira, bölge okulları için devlet bütçesinden 650 bin lira, Sosyal Hizmetlerden 500 bin lira olmak üzere toplam 2.150.000 lira ödenek verildiğini belirtmiştir. Aslan Bora ise Bakandan sonra söz alarak ayrılan ödeneklerin yetersizliğinden bahsetmiştir. Bora'nın açıklamalarından 1961 yılı itibarıyla Tunceli'de 156 okulsuz köy olduğu anlaşılmıştır¹²⁶.

26 Temmuz 1966'da Aslan Bora Cumhuriyet Senatosunda konuşarak, Tunceli'de polisin keyfi uygulamada bulunduğunu, halka haksızlık yaptığını ve bu konuda tedbir alınması gerektiğini belirtmiştir¹²⁷.

16 Mart 1967'de Tunceli Senatörü Aslan Bora Meclis'te gündem dışı söz alarak, Mazgirt köylerinde kızamık hastalığına dair bir demeç vermiştir. Demecinde gerek basın yoluyla gerekse vatandaşlardan alınan telgraflarda, Mazgirt'te takriben 80 köyde kızamığın yaygın bir şekilde başladığını, 70 çocuğun öldüğünü, salgının hala devam ettiğini mevsim şartları ve sağlık personel yetersizliğinden köylere gidilemediğini ve kızamık hastalığının sel gibi hızla yayıldığını, gün geçtikçe daha fazla çocuğun ölümüne sebep olduğunu söyleyerek bu ızdıraplara bir an önce son verilmesi için Sağlık Bakanlığının helikopter temin ederek, köylere yeterli miktarda doktor, sağlık personeli ve ilaç göndermesini Sağlık Bakanından rica etmiştir¹²⁸.

02 Şubat 1969'da Sağlık Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde söz almış günümüzde de çözüm bulunamamış olan kanserle ilgili konuşmuş ve kanser araştırmalarının daha modern şartlarda araştırılmasının gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca

¹²⁴ TBMM. , Z.C. , D. XI, C. VIII, İÇ. II, İN. LV, s.

¹²⁵ TBMM, Z.C. , D.XI, C. VIII, İÇ. II, İN. LVII, s.328.

¹²⁶ Temsilciler Meclisi, Tutanak Dergisi, C. VI, B. LXXX, s. 87-88.

¹²⁷ CST, D. , D. I, C. XXXVI, T. V, B. XCII, s. 426-427.

¹²⁸ CS, T.D. , D. I, C. XXXIX, T. VI, B. XLV, s. 447; Milliyet, 17 Mart 1967.

Sağlık Bakanlığının uyguladığı sosyalizasyon programının Tunceli’de uygulanmadığını Tunceli Hastanesinde bir operatörün dahi bulunmadığını söylemiştir¹²⁹.

30 Nisan 1971 tarihli sayısında Tunceli’de Kürtçülük yapıldığını yazan Adalet gazetesini sıkıyönetim komutanlığına şikâyet etmiştir¹³⁰.

2.7. Bahri Turgut Okaygün (10. Dönem Tunceli Milletvekili)

1897’de Elazığ’da doğmuştur. Babası Aziz Bey, annesi Elif hanım’dır. İlk eşi Vahide hanımdan 1925 veya 1932’de boşanmıştır. 1937’de Rabia hanımla evlenmiştir. Mazgirt Mülki Rüştîyesi’ni bitirdikten sonra Elazığ Sultanisi’ni onbirinci sınıfa kadar okumuş, Birinci Dünya Savaşı çıkınca okulu bırakmak zorunda kalmıştır. Daha sonra Ankara Adliye Meslek Mektebi Müstantik Şubesi’nde öğrenim görerek 1928’de mezun olmuştur. Ayrıca Ankara Meslek Mektebi İcra Şubesi’ni okuyarak 1929’da burayı da bitirmiştir. 7 Eylül 1920’de Mazgirt Bidayet Mahkemesi’nde zabıt kâtabi olarak göreve başlamıştır. 25 Aralık 1926’da Palu Mahkemesi Başkâtibi olmuştur. 30 Ağustos 1927’de Ankara Meslek Mektebi’nde öğrenim görmek üzere ayrılmış, 28 Kasım 1927’de Ankara İcra Dairesi Kâtipliği’ne atanmış, 16 Temmuz 1931’de Ankara Sorgu Hâkimliği’ne atanmıştır. 23 Haziran 1932’de istifa etmiştir. Gazeteciliğe atılarak, Cumhuriyet, Son Posta, Akşam gibi gazetelerde yazarlık yapmıştır. X. Dönem Milletvekilliği Seçimlerine D.P. adayı olarak Tunceli’den girmiştir. 21.048 oyla Tunceli Milletvekili seçilmiştir. 4 Mayıs 1954’te seçim tutanağını almış, 14 Mayıs 1954’te Meclise katılmıştır. Başkanlık Divanı Muhasebat Encümen azalığı yapmıştır. Turizm Genel Müdürlüğü kurulması hakkındaki kanunun müzakeresi için kurulan encümende görev yapmıştır. 3 teklifi, 1 önergesi, 1 sözlü sorusu, Genel Kurulda 7 konuşması vardır. Parlamento hayatı bu dönemle son bulmuştur. Fransızca ve Arapça bilen Bahri Turgut Okaygün bir çocuk (Aziz Başkurt) babasıdır. 28 Mayıs 1978’de vefat etmiştir. İstanbul Zincirlikuyu Mezarlığında toprağa verilmiştir¹³¹.

Şubat 1956’da Tunceli valisi, D.P. il başkanı, ilçe belediye başkanları ve encümen azalarıyla birlikte Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ı ziyaret etmiştir¹³².

25 Nisan 1956’da Sağlık Bakanına sağlık işlerinin daha iyi bir hale gelmesi için Sağlık Bakanlığında bir yenilik yapılmasının düşünüldüğü düşünülmediği hakkında sözlü soru sormuştur¹³³.

18 Ağustos 1956’da Orman Kanunu görüşülürken söz alarak ormanların öneminden bahsetmiş ve Tunceli’de ormana verilen önemi şöyle bir örnekle açıklamıştır: “*Sabah güneşin ilk ışıklarının vurduğu ağaçlar kutsal kabul edilmiş ve ziyaretgâh yapılmıştır. Bu da Şamanizmken kalma bir gelenektir*”¹³⁴.

2.8. Mehmet Fethi Ülkü (10. ve 11. Dönem Tunceli Milletvekili)

1918 yılında Elazığ’ın Aksaray Mahallesi’nde doğmuştur. Babası Ali Bey, annesi Fatma hanım’dır. 4 Şubat 1946’da Rabia hanımla evlenmiştir. İlk ve Ortaokulu Elazığ’da

¹²⁹ CSTD. , C. LI, T. VIII, B.XXX, s.279-280.

¹³⁰ *Halkın Sesi*, 18 Mayıs 1971.

¹³¹ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi(TBMM X. Dönem 1954-1957)* C. II, s. 891-892.

¹³² *Munzur*, 7 Şubat 1956.

¹³³ TBMM, Z.C. , D. X, C. XI, İÇ. II, İN. LVII, s.166.

¹³⁴ TBMM Z. C. , D. X, C. XIII, İÇ. II, B. XCIII, s. 470.

bitirip, liseyi İstanbul Erkek Lisesi'nde okumuş, 1943'te Gazi Terbiye Enstitüsü'nü bitirmiştir. 19 Ocak 1935'te Pertek İlçesi Sağman Köyü Okulunda vekil öğretmen olmuştur. 11 Aralık 1938-19 Ocak 1939 arasında Arapkir Ortaokulu'nda Fransızca yardımcı öğretmenliğe başlamıştır. 14 Temmuz 1939'da Elazığ Belediye Komiserliği'ne başlamış, 9 Şubat 1940'ta istifa etmiştir. 1943'te Erzurum Lisesi'nde Stajyer Fransızca öğretmeni, 19 Aralık 1944'de Fransızca öğretmeni olmuştur. 31 Ekim 1947'de Elazığ Lisesi Fransızca öğretmeni olarak atanmıştır. 1952'de bir süreliğine Fransa'ya gönderilmiştir. Sorbon Üniversitesi'nde eğitim almıştır. X. Dönem seçimlerine C.H.P. Tunceli Milletvekili adayı olarak katılmış ve 19222 oyla Tunceli Milletvekili seçilmiştir. 4 Mayıs 1954'te seçim tutanağını alarak 14 Mayıs 1954'te Meclis'e katılmıştır¹³⁵. Mecliste çeşitli encümenlerde aza olarak görev yapmıştır. Mayıs 1954'te C.H.P. Meclis Grubu Haysiyet Divanı üyeliğine seçilmiştir¹³⁶. Kasım 1955'te C.H.P. Grup Başkan Vekili seçilmiştir¹³⁷. XI. Dönemde tekrar Milletvekili seçilmiştir. Kasım 1957'de Meclis Grup Haysiyet Divanı Üyeliğine Seçilmiştir¹³⁸. 3 Nisan 1959'da seçilmiş olduğu Avrupa Konseyi İstişare Asamblesi azalığından istifa etmiştir¹³⁹. 15 Nisan 1959'da 27 Mayıs 1960 askeri darbesiyle milletvekilliği sona ermiş, 15 Ekim 1961'e kadar Ankara Koleji'nde Fransızca öğretmenliği yapmaya başlamıştır¹⁴⁰. XII.(I. Dönem Millet Meclisi) dönemde bir kez daha CHP'en Tunceli Milletvekili seçilmiştir. 10 Ekim 1965'te Parlamento hayatı son bulmuştur. 30 Kasım 1965'te Ankara Anafartalar Lisesi Fransızca öğretmenliğine atanmıştır. 9 Mayıs 1977'de emekliye ayrılmıştır. Meclis'te 12 sözlü, 3 yazılı soru sormuş, Genel Kurul'da 22 konuşması vardır. 3 Çocuk (Ali Rabi, Fatma Ülker, Murat Tuncel) babasıdır.

22 Şubat 1955'te Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü Bütçesi münasebetiyle Fethi Ülkü Tunceli ve Doğu İllerindeki iskân işlerindeki aksaklıklarla ilgili konuşmuştur.¹⁴¹

18 Kasım 1955'te Tunceli Milletvekili Fethi Ülkü Mecliste Bayındırlık Bakanına Elazığ-Hozat-Ovacık yolunun her yıl yapılmasına rağmen yılın belli aylarında geçit verdiğini, bu yolun Kemah üzerinden Erzincan'a ulaşacak şekilde yapımı, bu mümkün olmazsa Hozat- Ovacık yolunun devamlı çalışır olması için bir çare düşünülüp düşünülmediğini, Çemişgezek, Hozat, Ovacık ilçelerinin il merkezine direkt yollarla bağlanmasının sağlanabilmesinin mümkün olup olmadığını, Elazığ-Mutu yolunun Pertek'ten geçen hattının değişip değişmeyeceğini, Muhundu ve Bağın yolunun etüt edilip edilmeyeceğini, Nazımiye yolunun ne zaman biteceğini, Sorpiyan-Mazgirt-Aşvan-Çemişgezek, Çemişgezek-Hıdırdamı yollarının 1955 yılında tamir edilip edilmeyeceğini sormuş, Bayındırlık Bakanı bu soruları cevaplandırmıştır¹⁴².

¹³⁵ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi* C. II, s.893-894.

¹³⁶ *Munzur*, 17 Mayıs 1954.

¹³⁷ *Milliyet*, 1 Kasım 1955.

¹³⁸ *Milliyet*, 1 Kasım 1958.

¹³⁹ *TBMM, Z.C. , D.XI, C. VIII, İÇ. II, İN. LVII s.305.*

¹⁴⁰ *Milliyet*, 5 Ekim 1960.

¹⁴¹ *T.B.M.M.Z.C. , D.X, C. V, İÇ. I, İN. XLV, s. 450-451.*

¹⁴² Bakan verdiği cevapta İskenderun-Erzurum yolunun bir parçasını oluşturan Elazığ-Tunceli-Mutu köprüsü yolunun devlet yolları kapsamında ele alındığını ve modern şartlarda inşasına başlandığını, Elazığ-Hozat-Ovacık yolunun devlet yolları ağına alınmasının mümkün olmadığını, Elazığ-Hozat-Ovacık yolunun Bayındırlık Bakanlığı ve il özel idare bütçelerinden ayrılacak ödenekle il tarafından yaptırılması gerektiğini, Çemişgezek-Hozat ve Ovacık ilçelerini direkt Kalan'a bağlayacak bugünkünden daha iyi bir güzergâh olmadığını, Elazığ-Mutu yolu güzergâhı, Elazığ-Bingöl yolundan ayrılıp Murat vadisine sapmakta olduğu, Munzur suyunu takip ederek Kalan'a vardığını, Hozat-Elazığ yolunu Pertek'ten geçirilmesinin yapılan etütler sonucu mümkün olmadığını, Mazgirt-Muhundu-Bağın-Karakoçan yolu güzergâhının henüz etüt edilmediğini,

26 Şubat 1957’de Karayolları Bütçesi görüşülürken söz almış ve Tunceli’de ihalesi yapılmış olan ancak yapımı tamamlanmayan köprü ve yollar üzerinde durmuştur. Bu inşaatların bir an önce bitirilmesi önemini belirtmiştir¹⁴³.

25 Mart 1957’de kar nedeniyle kapanan Çemişgezek-Elazığ yolunun açılması için ne gibi tedbirler alındığını sormuştur¹⁴⁴.

19 Haziran 1957’de Fırat Nehri ve Peri Suyu üzerinde yapılması planlanan Aşvan ve Seyitli köprülerinin ne zaman yapılacağını ve Bağın köprüsüne ne zaman başlanacağını sormuştur¹⁴⁵.

26 Şubat 1958’de Bayındırlık Bakanına Tunceli sağlık merkezi inşasıyla ilgili soru sormuş ve sorusu bakan tarafından cevaplandırılmıştır¹⁴⁶.

25 Şubat 1959’da Tunceli Belediyesi’nin ihtiyaçlarını, zor durumda olduğunu, İller Bankasının yardımıyla ayakta kaldığını belirten bir konuşma yapmıştır. Ayrıca Maraş Milletvekili Emin Soysal’la birlikte İstanbul’a ayrılan ödenekten Maraş ve Tunceli’ye 100 er bin lira verilmesi için önerge vermişlerdir. Bu önerge mecliste kabul edilmemiştir¹⁴⁷.

26 Şubat 1959’da TBMM’de bütçe görüşmelerinde söz alarak Tunceli’de tarımsal faaliyetlerde ve P.T.T. konusunda yapılması gerekenleri ve eksikliklerle belirten bir konuşma yapmıştır¹⁴⁸.

1 Nisan 1959’da Maliye Bakanlığında Mazgirt ve Çemişgezek’te hükümet binaları yaptırılıp yaptırılmadığına dair bir soru önergesi vermiştir¹⁴⁹.

15 Temmuz 1959’da Mecliste Sağlık Bakanına yeni açılmış olan Tunceli devlet hastanesine atanan doktorların göreve başlamadan istifası üzerine hastanenin işleyememesi ile ilgili soru sormuş ve Sağlık Bakanı Lütfi Kırdar soruyu cevaplandırmıştır¹⁵⁰.

Tunceli ilinin 1955 yılı yol yapım programında Yolçatı-Nazımiye yolu için 170 bin lira, Sorpiyan-Mazgirt yolu için 50 bin lira ayrıldığını, ilin bakım programına dâhil olan Aşvan-Çemişgezek ve Sorpiyan- Mazgirt yolları bakımı için 32 bin lira ayrıldığını, Çemişgezek-Hıdırdamı yolunun ilin 1955 yılı çalışma programına dâhil olmadığını açıklamıştır. Bakanın açıklamalarından sonra Fethi Ülkü söz alarak sorusunun 7 Mayıs’ta verildiğini ancak tatilin araya girmesiyle bugüne kaldığını, Elazığ-Hozat-Ovacık yolunun Tunceli’nin hatta doğunun en önemli turistik bölgesi olduğunu, bu yolun devlet karayolları hattına alınmamasına üzüldüğünü, Ovacığın İngiliz ve Amerikan **icililiği** mensuplarının bile dikkatini çektiğini, buraya gelip tatil yaptıklarını, Ovacığa giden yolun ihmal edilmesinin oranın kıymetinin bilinmediğinden ileri geldiğini söylemiştir. Ayrıca Hozat-Ovacık yolunun orman içinden geçtiğini, bu yolun orman işletmesinin faaliyetlerine de yardımcı olacağını, bu yolun yapılmamasının milli servetten istifade edilmesini de engellediğini söyleyerek bu yolun yapımını istemiştir. Çemişgezek-Elazığ bağlantısını sağlayacak olan köprünün ihalesinin dört yıl önce yapıldığını ancak hala bitirilemediğini, Tunceli’nin geri kalmış ve yoldan tamamen mahrum bir il olduğunu bu ile yapılan yatırım ve gönderilen ödeneklerin çok yetersiz olduğunu söyleyerek Bayındırlık Bakanlığını eleştirmiştir. Tunceli’nin yollara ve köprülere ihtiyacı olduğunu, hükümetin geri kalmış ve yollardan mahrum olan Tunceli’yle daha fazla ilgilenmesini istemiştir. *TBMM, Z.C. , D. X, C. VIII, İÇ. II, İN. III, s. 68-70.*

¹⁴³ *TBMM Z.C. , D. X, C. XVII, İÇ. III, İN XLVII, s. 936-937.*

¹⁴⁴ *TBMM Z.C. , D. X, C. XVIII, İÇ. III, İN, L, s. 2.*

¹⁴⁵ *TBMM Z.C. , D. X, C. XX, İÇ III, İN. LXXXIII, s. 321.*

¹⁴⁶ *TBMM Z.C. , D. XI, C. II, İÇ. I, İN. XL, s. 824.*

¹⁴⁷ *TBMM Z.C. , D. XI, C. VII, B. XLV, s. 768-770.*

¹⁴⁸ *TBMM Z.C. , D. XI, C. VII, İÇ. II, İN. XLVI, s. 991-992, 1027-1028.*

¹⁴⁹ *TBMM Z.C. , D. XI, C. VIII, İÇ. II, İN. LV, s. 238.*

¹⁵⁰ *TBMM Z.C. , D. XI, C. IX, İÇ II, İN. LXXXI, s. 853.*

18 Kasım 1959'da İçişleri Bakanına sorduğu soruya bakan cevap vermiştir. Bu cevaptan Tunceli ve ilçelerinde itfaiye teşkilatı olmadığı ortaya çıkmıştır¹⁵¹. Bununla birlikte 59 il, 169 ilçe ve 9 nahiye merkezinde itfaiye teşkilatı bulunduğu, 8 il ve 402 ilçede ise itfaiye teşkilatı olmadığı bakanlıkça ifade edilmiştir¹⁵². 25 Şubat 1960'ta Fethi Ülkü Maliye Bakanlığının belediyelere vermeyi düşündüğü 25 milyon liradan gerçekten ihtiyacı olan Hakkâri, Tunceli ve Bingöl gibi illere daha fazla ödenek ayrılmasını istemiştir. Tunceli belediyesinin itfaiye teşkilatı olmadığını ve olası bir yangına müdahale imkânı bulunmadığını söyleyerek hükümeti eleştirmiştir¹⁵³.

25 Şubat 1960'da Mecliste Bütçe görüşmeleri sırasında söz alan Tunceli Milletvekili Fethi Ülkü, Hakkâri, Bingöl, Tunceli belediyelerinin tabelasından başka bir şeyleri olmadığını, iki kovadan başka itfaiye teşkilatı olmadığını, elektrik ve su işlerinin yarım durumda olduğunu, söyleyerek bu üç ilden büyük şehirlere göçü engellemek ve buradaki vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yardım yapılmasını, olmadığı taktirde ayrılan ödenekten bu üç il için ayrı uygun bir miktar para ayrılmasını istemiştir¹⁵⁴.

02 Nisan 1962'de doğuda yaşanan kuraklıkla ilgili söz almış ve Tunceli'de açılması vaat edilen ziraat okulunun başka illerde açılmasını eleştirmiştir¹⁵⁵.

04 Kasım 1964'te Tunceli'nin Nazımiye ilçesinde Ziraat Bankası binası inşaatıyla ilgili sorusuna Ticaret Bakanı cevap vermiş ve Nazımiye'de Ziraat Bankası Şubesi açılmayacağını söylemiştir¹⁵⁶.

26 Mart 1964'te İmar ve İskân Bakanlığına yazılı soru önergesi vermiştir. Tunceli merkez, Çemişgezek ve Pülümür'de kurulmuş olan elektrik tesislerinin maliyeti ve Tunceli il ve ilçelerinin İller Bankasınca yaptırılan su tesisatlarının maliyeti ve belediyelerin ne miktar borçlandırıldıklarına dair soru sormuştur¹⁵⁷.

30 Nisan 1964'te Pülümür ilçesinin heyelan sebebiyle kısmen veya tamamen nakli hakkında bir karar olup olmadığına dair sorusuna İmar ve İskân Bakanı cevap vermiştir¹⁵⁸.

2.9. Aslan Bora (10. ve 11. Dönem Tunceli Milletvekili)

Bir önceki dönemde de milletvekili olan Aslan Bora hakkında bilgi verildiğinden tekrar bilgi vermeye gerek görülmedi.

2.10. Mehmet Fethi Ülkü (10. 11. ve 12. Dönem Tunceli Milletvekili)

Bir önceki dönemde de milletvekili olan Fethi Ülkü hakkında tekrar bilgi vermeye gerek görülmedi.

2.11. Hızır (Hıdır) Aydın (9. VE 11. Dönem Tunceli Milletvekili)

¹⁵¹ TBMM Z.C. , D. XI, C. X, İÇ. III, İN. III, s. 537.

¹⁵² Milliyet, 12 Aralık 1959; TBMM Z.C. , D. XI, C. X, İÇ. III, İN. III, s. 74,76.

¹⁵³ TBMM Z.C. , D. XI, C. XII, İÇ. III, İN. XLVII, s. 537.

¹⁵⁴ TBMM Z.C. , D. XI, C. XII, İÇ. III, İN. XLVII, s.537.

¹⁵⁵ MM T.D. , D. I, C. IV, T. I, B. LXVIII, s. 213.

¹⁵⁶ MM T.D. , D. I, C. XXIII, T. III, B. III, s. 38-39.

¹⁵⁷ MM T.D. , D. I, T. III, C. XXIX, B. LXXV, s.

¹⁵⁸ MM T.D. , D. I, T. III, C. XXX, B. XCVI, s. 176-177.

9.Dönemde de milletvekili olan Hıdır Aydın hakkında tekrar bilgi vermeye gerek görülmedi.

2.12. Abdulvahap Kışoğlu (12. Dönem Tunceli Milletvekili)

1914 Harput doğumludur. Baba adı Ali, ana adı Güllü'dür. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünden mezun olmuştur. Haydarpaşa, Elazığ ve Kırıkkale Liselerinde Yardımcı Tarih Öğretmenliği, Malatya ve Elazığ Liseleri Müdürlüğü yapmıştır. 12. dönem Tunceli Milletvekilliği yapmıştır. Evlidir. 20 Kasım 2001'de vefat etmiştir¹⁵⁹.

19 Nisan 1962'de Tunceli Milletvekilleri Fethi Ülkü, Vahap Kışoğlu ve Tunceli Senatörü Mehmet Ali Demir Başbakanlığa bir dilekçe vererek Tunceli'nin kuruluş aşamasında olan bir il olduğunu, Tunceli'de yaşayan 140 bin kişinin zorluklar içinde bulunduğunu, açlıkla mücadele ettiğini, büyük şehirlere göç verdiğini, Devlet etkin kalkınma politikasıyla nüfusundan fazlasının geçindirebilecek imkânlarla kavuşabileceğini belirterek, Tunceli'de Öğretmen Okulu kurulmasını istemiştir¹⁶⁰.

2.13. Mehmet Fethi Ülkü (10. 11. ve 12. Dönem Tunceli Milletvekili)

Bir önceki dönemde de milletvekili olan Fethi Ülkü hakkında tekrar bilgi vermeye gerek görülmedi.

2.14. Kenan Aral (13. ve 14. Dönem Tunceli Milletvekili)

1928 Pülümür doğumludur. Baba adı Ahmet, ana adı Kıymet Sıdika'dır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olmuştur. Ankara Üniversitesi'nde Hukuk Doktorası yapmıştır. Fransızca bilmektedir. Ankara Altındağ Cumhuriyet Savcı Yardımcılığı, Sümerbank Genel Müdürlüğü Avukatlığı ve serbest avukatlık yapmıştır. 13. ve 14. dönem Tunceli Milletvekilliği yapmıştır¹⁶¹. Daha önce de divan kâtibi olan Kenan Aral tekrar meclis divan kâtibi seçilmiştir (13. ve 14. dönem Meclis Divan Kâtipliği yapmıştır)¹⁶². Aralık 1969'da Dünya Parlamentolar Arası Birliği Türk Grubu Yönetim Kuruluna seçilmiştir¹⁶³. Meclis Başkanlık Divanı üyeliğine seçilince Anayasa ve Sayıştay komisyonlarından ayrıldığına dair bir önerge vermiştir¹⁶⁴. Evli ve bir çocuk babası olan Aral, 4 Şubat 2004'te vefat etmiştir¹⁶⁵.

31 Ocak 1968'de mecliste 13 Ocakta Tunceli'de meydana gelen çığ felaketi üzerine Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Refet Sezgin'e iskân politikasıyla ilgili soru sormuş ve bakan Kenan Aral'ın sorusunu yanıtlamıştır.¹⁶⁶

Mayıs 1969'da Tunceli Milletvekili Kenan Aral'ın gayretleri ile Tunceli'de 4 köye 170 bin lira yardım sağlanmıştır (Ovacık'ın Ziyaret Köyüne yarım kalan tesis için 48 bin, Zağge'de İller Bankasınca köyler için ayrılan ancak ödenek yetmemesi sebebiyle yarım

¹⁵⁹ TBMM Albümü(1920-2010), C.II, Ankara 2010, s.825.

¹⁶⁰ BCA, 030.01.118.750.6 19 Nisan 1962.

¹⁶¹ TBMM Albümü(1920-2010), C.II, Ankara 2010, s.890.

¹⁶² Munzur, 4 Kasım 1969.

¹⁶³ Munzur, 9 Aralık 1969.

¹⁶⁴ MM, T.D. , D. III, C. XII, T. II, B. LXIX, s. 192-193.

¹⁶⁵ TBMM Albümü(1920-2010), C.II, Ankara 2010, s.890.

¹⁶⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D. II. , C. XXIV, T. III, B. XXXIV, s. 76-78.

kalan turistik motel ve lokantanın tamamlanması için 48 bin Pertek'in Geçitkaya köyündeki bir tesis için 48 bin ve Pertek'in Dorutay köyündeki Sultan Hıdır ziyareti için 26 bin lira.)¹⁶⁷.

AP Tunceli Milletvekili Kenan Aral, Başbakan Süleyman Demirel'den randevu alarak Tunceli'deki sorunlardan bahsetmiştir. Ödenek ayrılamadığından başlanamayan 22 köy okulu, köy köprüleri ve içme suları ile çözüm bekleyen sorunlar hakkında bilgi vererek yardım istemiştir. Demirel ise müsterih olmasını ve sorunların çözüleceğini söylemiştir¹⁶⁸.

02 Eylül 1971'de Kenan Aral 2 tane sözlü soru önergesi vermiştir. Buna göre Tunceli ilinin yollarının durumu ve Tunceli'de yaşayan insanların yaşam koşullarının iyileştirilmesi için ne gibi tedbirler düşünüldüğünü sormuştur¹⁶⁹.

22 Eylül 1971'de 3 tane sözlü soru önergesi vermiştir. Buna göre Ovacık'taki Havaçor Çayının taşmaması için alınan tedbirleri, Munzur vadisinin milli park yapılıp yapılmayacağını ve Tunceli'nin ulaşımını sağlayan yolların ne zaman yapılacağını sormuştur¹⁷⁰.

25 Ekim 1971'de Milli Eğitim Bakanlığı'na Tunceli ve ilçelerinde Y.B.O. (Yatılı Bölge Okulu) açılmasının düşünüldüğünü düşünülmediğine dair sözlü soru önergesi vermiştir¹⁷¹.

5 Temmuz 1972'de Tunceli Milletvekili Kenan Aral Tunceli halkının acil ihtiyaçlarıyla ilgili gündem dışı söz almış ve demeçte bulunmuştur. Tunceli dahilinde yaz ve kış geçişine elverişli bir tek bucak ve köy yolu olmadığını, yaz aylarında dahi bucaklara gidilemediğini, köy yollarının ise facia olduğunu, kendisiyle kısa bir süre önce görüştüğü Tunceli Valisinin eldeki imkân ve araçlarla değil yol yapmak eski açılmış izlerin dahi onarım ve bakımın sağlamanın mümkün olmadığını belirttiğini, 1972 yılına kadar Tunceli'nin 1 metre bile asfalt yüzü görmediğini, birçok ilçe ve köy halkının hayatlarını tehlikeye atarak coşkun dere ve çay sularından geçmek zorunda kaldığını, bundan dolayı her yıl bir kaç vatandaşın hayatını kaybettiğini dile getirmiştir. Hozat-Geyiksuyu (Deşt) arasında kalan ve 1965 yılından beri bütün ısrarlara rağmen bir türlü yapılamayan 5 kilometrelik bir kısım yüzünden Hozat halkının il merkezine gidip gelmek için 60 kilometre yerine 180 kilometre yol kat etmesi gerektiğini, bugüne kadar köy ve bucak yolları için hiçbir faaliyet yapılmadığını, köy yollarında yapılan çalışmaların ise ihtiyacı karşılamaktan çok adet yerini bulsun zihniyetiyle yapıldığını, söyleyerek bazı illerin köy yollarının dahi asfaltlanırken aradaki bu dengesizliğin açıklanıp açıklanmayacağını sormuştur. Sorusuna cevap verilmemiştir¹⁷². 5 Temmuz 1972'de Tunceli Milletvekili Kenan Aral Mecliste Tunceli halkının acil ihtiyaçlarıyla ilgili gündem dışı söz almış ve demeçte bulunmuştur. Bu demecine Sağlık Bakanı Kemal Demir bu demecine cevap vermiştir. Aral demecinde Tunceli halkının büyük bir kısmının Anayasanın ön gördüğü insanlık haysiyetine yaraşır bir hayatın çok ötesinde yoldan, sudan, okuldan, doktordan, iş sahasından mahrum yarı aç yarı tok ve ilkel bir halde yaşadığını, devletin yardım elini uzatarak yaralarını sarmasını beklediklerini, bugün devletin vergi ve askerlik dışında Tunceli'ye başka bir sıfatla girmediği pek çok köy olduğunu, Mazgirt ilçesinin Darıkent bucağına bağlı 33 köy muhtarı ve Pülümür ilçesinin Balpayam bucağının 15 köy muhtarının müştereken imzalayıp kendisine

¹⁶⁷ Munzur, 14 Mayıs 1969.

¹⁶⁸ Munzur, 23 Haziran 1969.

¹⁶⁹ M.M. T.D. , D. III, C. XVII, T. II, B. CLX, s. 682.

¹⁷⁰ M.M. T.D. , D. III, C. XIII, T. II, B. CLXV, s. 59.

¹⁷¹ M.M. T.D. , D. III, C. XVIII, T. II, B. CLXXXIV, s. 696.

¹⁷² MM, T.D. , D. III, C. XXVI, T. III, B. CXX, s. 303-305

gönderdikleri mazbataya göre ulaşım imkanlarının sınırlı olması ve doktorsuzluk yüzünden maruz kaldıkları hastalıklardan ve hamile kadınların yollarda öldüklerinden bahsederek kendisinden bu konuların takibi ve halli için yardım istediklerini, Çemişgezek ilçesinin Başpınar ve Gedikler, Hozat ilçesinin Çağlarca ve Geyiksuyu, Mazgirt ilçesinin Akpazar, Nazımiye ilçesinin Büyükyurt ve Dallıbahçe, Ovacık ilçesinin Karaoğlan ve Yeşilyazı, Pertek ilçesinin Dere ve Pınarlar, Pülümür ilçesinin Dağyolu ve Yeşil, Merkezin Çiçekli, Kocakoç ve Sütlüce bucaklarının da ulaşım problemleri ve doktorsuzluk yüzünden aynı ıstıraplarla baş başa kaldığını, Çemişgezek, Mazgirt, Nazımiye, Pertek, Pülümür ilçelerinde bir tek doktor olmadığını, belirtmiştir. Sağlık Bakanı Tunceli'de dahil 25 ilde uygulanan sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi uygulamalarının özellikle hekim-personel yönünden yeterli seviyeye ulaşmadığını itiraf etmiştir. Sağlık Bakanlığının ülkede 16.500 hekimim 4.000'i ile çalıştığını, bu 4.000 hekimin yarısından fazlasının 3 büyük ilde toplandığını, geri kalan 2000 hekimle 64 ilin sağlık hizmetlerinin görüldüğünü, Tunceli'nin de içinde olduğu doğu illerindeki hastanelerin çoğunda uzman doktor sayısının yeterli olmadığını, Bakanlık olarak 2-3 aylık geçici görevlendirmelerle bu illere doktor göndererek bu bölgedeki ihtiyaçları geçici olarak sağladıklarını, sosyalizasyon kapsamındaki doğu illerine doktor gönderebilmek için ekonomik tedbir almalarının gerektiğini, söylemiştir¹⁷³.

28 Haziran 1973'te Milli Eğitim Bakanı'na Tunceli'deki okullarla ilgili sorusuna bakan cevap vermiştir. Bakanın bu cevabı çok değerli bilgiler içermektedir. 1937'den 1972'ye kadar Tunceli'de yapılan ilkokullar liste halinde verilmiştir¹⁷⁴. Bu liste çok uzun olduğu için burada belirtilmemiştir.

2.15. Hasan Ünlü (13. Dönem Tunceli Milletvekili)

1925 Mazgirt doğumludur. Baba adı Ali, ana adı Elif'tir. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezundur. Fransızca bilmektedir. Bayındırlık Bakanlığı Yapı ve İmar İşleri Müdürlüğü'nde çalışmıştır. Daha sonra serbest avukatlık yapmıştır. 13. dönem Tunceli Milletvekili olan Ünlü, evli ve dört çocuk babasıdır¹⁷⁵.

17 Mart 1967'de Tunceli'de kızamık salgınından bahsederek Mazgirt ilçesinin Kızılale köyünde 16 çocuğun öldüğünü, daha önce beyanat veren senatör Aslan Bora'nın Tunceli'de 70 çocuğun kızamıktan öldüğü beyanatının hala hafızalarda olduğunu söyleyerek acil tedbir alınmasını istemiştir¹⁷⁶.

03 Kasım 1967'de Maliye, İçişleri, Bayındırlık, Tarım, Turizm ve Tanıtma, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Devlet ve Adalet Bakanlıklarına gönderilmek üzere 8 tane soru önergesi vermiştir. Buna göre Keban Barajı dolayısıyla istimlâk edilen arazilerin vergilerini, Keban Barajı altında kalan gayrimenkulleri, Tunceli'deki sağlık ocaklarının yolların kış programına alınıp alınmayacağını, Tunceli'de yapılması düşünülen tarım okulunun 1968 yatırım programına alınıp alınmadığını, Ovacıkta başlatılan motel inşaatının tamamlanıp tamamlanmayacağını, arazisi Keban Barajı altında kalanların haklarının korunup korunmayacağını, Ovacık arazisinin sulanması ve Tunceli'de tespit edilen madenleri ve Ovacık'ta kayak tesisi ve kamp yeri kurulması için etüt yapılıp yapılmadığını sormuştur¹⁷⁷.

¹⁷³ MM, T.D. , D. III, C. XXVI, T. III, B. CXX, s. 303-305

¹⁷⁴ M.M. T.D. , D. III, C. XXXIX, T. IV, B. CXXXII, s. 572-575.

¹⁷⁵ TBMM Albümü (1920-2010), C.II, Ankara 2010, 890.

¹⁷⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D.II, C. XV, T. II, B. LXXV, s. 289-290.

¹⁷⁷ M.M. T.D. , D. II, C. XXII, T. III, B.II, s. 16-17.

15 Ocak 1968’de Keban Barajı inşası sebebiyle su altında kalan arazilerin vergileri ve C.H.P. Hozat İlçe idare kurulu kongresi yapılırken Hozat özel idare memuru Hilmi Kartal’ın kongre toplantısını sabote ettiği sorularına İçişleri Bakanı Faruk Sükan cevap vermiştir¹⁷⁸.

07 Şubat 1968’de Tunceli sağlık ocaklarının yollar, Keban Barajı sebebiyle Çemişgezek ve Pertek köprülerinin su altında kalacağını, bu ilçelerin Elazığ ile bağlantısının yapılıp yapılmayacağına dair sorularına Bayındırlık Bakanı Orhan Alp cevap vermiştir¹⁷⁹.

08 Mart 1968’de kamu yatırımlarından Tunceli’nin de faydalandırılması hakkında ne düşünüldüğü ve Tunceli enerji nakil hattının ele alınıp alınmayacağı sorusuna Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Refet Sezgin cevap vermiştir¹⁸⁰.

18 Mart 1968’de Pülümür ilçesi ve köylerinde depremde dolayı oluşan zararları ve yapılan yardımlarla ilgili yazılı soru önergesini Bayındırlık Bakanı Haldun Mentешеoğlu cevaplandırmıştır¹⁸¹.

10 Haziran 1968’de Tunceli’nin yol, köprü, içme suyu ve arazi sulaması sorunlarına dair sorusuna Köy İşleri Bakanı H. Turgut Tokar cevap vermiştir¹⁸².

06 Aralık 1968’de Erzincan’ın Kemah ilçesindeki mera ihtilafı konusundaki sorunsu Köy İşleri Bakanı H. Turgut Tokar cevaplandırmıştır. Tunceli’de yaşayan konargöçer Şavaklıların Erzincan’daki yaylalardan istifade edemeyeceğini söylemiştir¹⁸³.

2.16. Kenan Aral (13. ve 14. Dönem Tunceli Milletvekili)

Bir önceki dönemde de milletvekili olduğundan gerekli bilgileri bir önceki dönemde verilmiştir.

2.17. Hüseyin Yenipınar (14. Dönem Tunceli Milletvekili)

1928 Nazımiye doğumludur. Baba adı Ali, ana adı Fatma’dır. Gazi Eğitim Enstitüsü mezunudur. Tunceli’de öğretmenlik, gezici başöğretmenlik, Pülümür ve Mazgirt Yatılı Kız Bölge İlköğretim Okulu Müdürlüğü, Ankara Sağırılar Okulu öğretmenliği, Tunceli İlköğretim Müfettiş ve Teftiş Şefliği yapmıştır. 14. dönem Tunceli Milletvekili seçilmiştir. Meclis Başkanlık Divanı Kâtip Üyeliği yapmıştır. Evli ve dokuz çocuk babasıdır¹⁸⁴. Tunceli Milletvekili seçilen Hüseyin Yenipınar 21 Ekim 1969 tarihli Munzur gazetesinde halka teşekkür mesajı yayınlamıştır¹⁸⁵. 29 Nisan 1991’de vefat etmiştir¹⁸⁶. Meclis tutanaklarına yansımış herhangi bir çalışması yoktur.

3. Cumhuriyet Senatosu Üyeleri

İlk defa 1961 Anayasasına göre oluşturulan Cumhuriyet Senatosu için 1961 ve 1966’da yapılan senato seçimleri için Tunceli’ye birer senatör kontenjanı ayrılmıştır.

¹⁷⁸ M.M.T.D. , D. II, C. XXIII, T. III, B. XXVII, s. 358-361.

¹⁷⁹ M.M.T.D. , D. II, C. XXIV, T. VIII, B. XXXVII, s. 255, 306-307.

¹⁸⁰ M.M.T.D. , D. II, C. XXVII, T. III, B. LIX, s. 232-233..

¹⁸¹ M.M.T.D. , D. II, C. XXVII, T. III, B. LX, s. 280-283.

¹⁸² M.M.T.D. , D. II, C. XXVIII, T. III, B. LXXIV, s. 52-53.

¹⁸³ M.M.T.D. , D. II, C. XXIX, T. IV, B. XIV, s. 461-463.

¹⁸⁴ TBMM Albümü (1920-2010), C.II, Ankara 2010, s.953.

¹⁸⁵ Munzur 21 Ekim 1969.

¹⁸⁶ TBMM Albümü(1920-2010), C.II, Ankara 2010, s.953.

İncelenen dönemde Tunceli'nin ilk Cumhuriyet Senatörü Mehmet Ali Demir olmuştur. Mehmet Ali Demir temsil kabiliyeti ve çalışkanlığıyla gerçek manada bir senatör olmuş ve Tunceli'nin sorunlarına çözüm aramıştır. Sorunların çözümü için ilgililerden randevu almış, yetkililere sözlü ve yazılı sorular sorarak bir an önce çözüm bulma gayretinde olmuştur. Kısacası Mehmet Ali Demir de en az Kamer Genç kadar Tunceli'ye sahip çıkmış ve ilin sorunlarını çözerek seçmenlerini daha iyi şartlarda yaşatmaya gayret etmiş değerli bir temsilcidir.

Mehmet Ali Demir'den sonra Aslan Bora Tunceli senatörü seçilmiştir. Emekli bir asker olan Bora, defalarca Tunceli'den milletvekili seçilmiştir. Milletvekili olduğu dönemlerde çalışkan ve gayretli olan Bora senatör seçildikten sonra çok faal olmamıştır. Senato tutanaklarına yansıya önemli bir çalışmasına da rastlanmamıştır.

3.1. Mehmet Ali Demir (I. Dönem Tunceli Cumhuriyet Senatosu Üyesi)

1918'de Mazgirt İlçesi Muhundu (Darıkent) Bucağı Kızılkale köyünde doğmuştur. Babası Tosun ağa, annesi Şadiye hanım'dır. İlk ve ortaokuldan sonra Sivas Erkek Öğretmen okulunu bitirmiştir. 29 Eylül 1938'de Erzincan Merkez Cumhuriyet Okulu öğretmenliğine atanmıştır. 1 Eylül 1939'da askere gitmiştir. 30 Nisan 1940'ta Yedek Piyade Asteğmen olarak yedek subay okulundan mezun olmuş, 31 Ekim 1940'ta yedek teğmen olmuş, 19 Ekim 1941'de ise terhis edilmiştir. 20 Kasım 1941'de Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Tarih-Coğrafya bölümünde öğrenime başlamıştır. 31 Ağustos 1943'te Gaziantep Erkek Sanat Enstitüsünde Tarih-Coğrafya öğretmeni olarak görevlendirilmiştir. 15 Ağustos 1944'te 1,5 ay hizmet içi eğitim için ikinci kez silâh altına alınmıştır. 25 Ağustos 1960'ta Kütahya Erkek Sanat Enstitüsü Tarih-Coğrafya öğretmenliğine getirilmiştir. 1945'te Nezihe hanımla evlenmiştir. 1961 Anayasasının yürürlüğe girmesinden sonra TBMM I.(XII) Dönemi ve Cumhuriyet Senatosu I. Dönemi için 15 Ekim 1961'de yapılacak olan seçimlere Y.T.P. (Yeni Türkiye Partisi) adayı olarak katılmıştır. Seçimlerde Y.T.P. Cumhuriyet Senatosu Tunceli Üyeliğine seçilmiştir¹⁸⁷. Mehmet Ali Demir çok faal ve çalışkan bir insandır. Bu özelliklerini senatoya da taşımıştır. 28 Ekim 1961'de yapılan ilk Başkanlık Divanı seçiminde Kâtip üye olarak seçilmiş, bir toplantı yılı bu görevini sürdürmüştür¹⁸⁸. 24 Şubat 1963 tarihli Milliyet gazetesinin haberine göre meclis danışma bürosu memurları ve PTT memurları arasında anket yapılmıştır. Buna göre Mehmet Ali Demir en fazla mektup alan senatör seçilirken en çok ziyaretçi kabul eden ikinci senatör olmuştur¹⁸⁹. 12 Mart 1965 tarihli Milliyet gazetesinin haberine göre Mehmet Ali Demir senatoda kanun teklif etme şampiyonu olmuştur¹⁹⁰. 12 Haziran 1965 tarihli Milliyet gazetesinin haberine göre meclislerin en faal temsilcisi Mehmet Ali Demir'dir¹⁹¹. 10 Ekim 1965 Genel Seçimlerinden sonra partisinden ayrılmış, 12 Nisan 1966'da ise A.P.'ye katılmıştır¹⁹². Cumhuriyet Senatosu 3'te 1 yenileme seçimleri için çekilen kur'a AP Tunceli Senatörü Mehmet Ali Demir'e de denk gelmiştir. 5 Haziran 1966'da yapılan seçimlere katılan Demir seçilememiş, yerine Arslan Bora Tunceli Senatörü olarak senatoya katılmıştır¹⁹³. Senatörlükten sonra 31 Ağustos 1966'da Ankara

¹⁸⁷ Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi (Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri)*, C. I (1961-1964), s. 483-484; *Tunceli Postası*, 3 Kasım 1961.

¹⁸⁸ Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, C. I, s. 483-484.

¹⁸⁹ *Milliyet*, 24 Şubat 1963.

¹⁹⁰ *Milliyet*, 12 Mart 1965.

¹⁹¹ *Milliyet*, 12 Haziran 1965.

¹⁹² C.S.T.D., D. I, C. XXXV, T. V, B. LXVI, s. 672.

¹⁹³ *Milliyet*, 31 Mart 1966.

Erkek Sanat Enstitüsü Tarih-Coğrafya öğretmenliğine, 22 Ekim 1966'da ise Kavaklıdere Kız Enstitüsüne atanmıştır. 30 Temmuz 1967'de öğretmenlikten emekli olmuş, 30 Mayıs 1970'te Yem Sanayi T.A.Ş. Yönetim Kurulu Üyeliğine getirilmiş, 30 Kasım 1970'te Gaziosmanpaşa Kız Enstitüsü adını alan okulda öğretmenliğe geri dönmüş, 14 Ekim 1974'te ikinci kez emekli olmuştur. 1979-1983 yılları arasında Azot Sanayi T.A.Ş.'de Yönetim Kurulu Üyeliği yapmıştır. 3 çocuğu olmuştur (Atilla, Mete ve Mehtap). 18 Temmuz 1985'te Ankara'da vefat eden Mehmet Ali Demir Cebeci Asri Mezarlığında toprağa verilmiştir.

Kasım 1961'de Mehmet Ali Demir senato başkan kâtibi seçilmiştir¹⁹⁴. 9 Ocak 1962'de doğuda yaşanan kıtlıkla ilgili görüşmede söz alarak Tunceli'nin nakliye, ulaşım vs. ihtiyaçlarını dile getirmiştir¹⁹⁵.

9 Nisan 1963'te 1963 ve 1964 yıllarında Tunceli'de yapılan ve yapılması planlanan yatırımlarla ilgili yazılı sorusuna İmar ve İskân Bakanı Kerim Gökay, Ulaştırma Bakanı Rıfat Öçten, Gümrük ve Tekel Bakanı Orhan Öztrak ve Basın Yayın ve Turizm Bakanı Celal Tevfik Karasapan cevap vermiştir¹⁹⁶.

16 Nisan 1963'te 1963 ve 1964 yıllarında Tunceli'de yapılan ve yapılması planlanan yatırımlarla ilgili yazılı soru önergesine Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Ekrem Alican cevap vermiştir. Bayındırlık, eğitim, enerji gibi alanlarda yapılacak yatırımların bir listesini sunmuştur¹⁹⁷.

18 Nisan 1963'te 1963 ve 1964'te Tunceli'de planlanan yatırımlarla ilgili soru önergesine Çalışma Bakanı Bülent Ecevit ve Tarım Bakanı M. İzmen cevap vermiştir. Bülent Ecevit Tunceli ile ilgili bir yatırım planları olmadığını açıklarken Tarım Bakanı yatırımlarla ilgili detaylı bir liste vermiştir¹⁹⁸.

14 Mayıs 1963'te Bayındırlık, Maliye ve Ticaret Bakanları Mehmet Ali Demir'in verdiği soru önergesine cevap vererek 1963 ve 1964 yıllarında Tunceli'de yapılan ve yapılması planlanan yatırımları açıklamışlardır¹⁹⁹.

18 Haziran 1963'te Bayındırlık Bakanına D.S.İ. 9. Bölge Müdürlüğü ile ilgili soru önergesi vermiş ve bakan bu önergeyi cevaplandırmıştır. 9. Bölge Müdürlüğünde yolsuzluk yapıldığını iddia etmiştir ve bu konuda bakanla tartışmıştır²⁰⁰.

20 Haziran 1963'te Milli Eğitim Bakanlığına verdiği yazılı soru önergesine bakan cevap vermiştir. 1963 ve 1964 yıllarında Tunceli'de yapmayı planladıkları yatırımları açıklamıştır²⁰¹.

19 Ağustos 1963'te İçişleri Bakanlığına verdiği yazılı soru önergesine İçişleri Bakanı cevap vermiş ve 1963 ve 1964 yıllarında yapılacak yatırımları açıklamıştır²⁰².

¹⁹⁴ *Tunceli Postası*, 3 Kasım 1961.

¹⁹⁵ *C.S.T.D.*, D. I, C. I, T. I, B. XXV, s. 306.

¹⁹⁶ *C.S.T.D.*, D. I, C. X, T. II, B. LVI, s. 573-577.

¹⁹⁷ *C.S.T.D.*, D. I, C. XI, T. II, B. LIX, s. 46-48.

¹⁹⁸ *C.S.T.D.*, D. I, C. XI, T. II, B. LX, s. 91-95.

¹⁹⁹ *C.S.T.D.*, D. I, C. XI, T. II, B. LXIII, s. 185-189.

²⁰⁰ *C.S.T.D.*, D. I, C. XI, T. II, B. LXXVI, s. 621-634.

²⁰¹ *C.S.T.D.*, D. I, C. XII, T. II, B. LXXVIII, s. 51-52.

²⁰² *C.S.T.D.*, D. I, C. XIII, T. III, B. XCVIII, s. 818-820.

4 Ekim 1962'de Tunceli Senatörü Mehmet Ali Demir Adalet Bakanına Deşt'te inşa 1938'de inşa edilen kışla binasının ancak bugüne kadar hiçbir hizmete tahsis edilmediğinden harabe haline geldiğini, burasının Adalet Bakanlığının asri cezaevi olarak yapımına karar verildiğini, 1962 bütçesine ödenek konduğu halde ihaleye çıkmadığını, ölü iş mevsimine girmeden ihaleye çıkıp çıkmayacağını, bu güne kadar ihaleye çıkmamasının sebeplerini, milyonlarca lira değerindeki bu binaların harap olmasına sebep olanlar hakkında işlem yapılıp yapılmadığını sormuş, Adalet Bakanı Abdülhak Kemal Yörük cevap vermiştir. Yörük, Deşt nahiyesinde terk edilmiş kışla binası, müştemilatı ve arazisinin iş esası üzerine kurulacak yeni bir cezaevi yapılmasının 24 Ağustos 1961'de kararlaştırıldığını, gerekli onarım ve tadilat için istenen ödenğin aynı yıl içinde dağıtıldığını, ancak Karayolları programına alınmış olan Tunceli-Ovacık yolunun 1961 yılında araç seyrine uygun olmadığından işin ihaleye çıkarılmasında yarar görülmediğini, Bayındırlık Bakanlığının adı geçen yolu ele alarak faaliyete geçirdiğinin anlaşılması üzerine 10 Eylül 1962'de keşif özeti içerdiği olan 329.011 liralık ödenğin gönderildiği, ihaleye çıkılması için Tunceli Cumhuriyet Savcılığına talimat verildiğini, şimdiye kadar yapılan işlemlerde gecikme olmadığını belirtmiştir²⁰³. 20 Mart 1962 tarihli Tunceli Sesi gazetesinin haberine göre Deşt Kışlalarının asri cezaevi yapılacağı belirtilmiştir²⁰⁴. 19 Nisan 1967 tarihli Tunceli Sesi gazetesinin haberine göre Deşt Tarım Cezaevinin 1967'de açılacağı, 1963'de açılmasına karar verilen cezaevinin çeşitli tamiratlar nedeniyle geciktiği, son tamiratları bitmek üzere olan cezaevinin 500 kişi kapasiteli olduğu belirtilmiştir²⁰⁵. 24 Aralık 1968 tarihli Tunceli Sesi gazetesinin haberinde Geyiksuyu Açık Tarım Cezaevinin 1 Ocak günü işletmeye açılacağı, 650 ile 2000 arası mahkûmun çalıştırılacağı, halı, mobilya, trikotaj, hayvancılık, meyve-sebze ve tahıl üretimiyle uğraşılacağı belirtilmiştir²⁰⁶. 16 Mayıs 1969 tarihli Munzur gazetesinin haberine göre 1968 yılının son aylarından faaliyete geçen Geyiksuyu (Deşt) nahiyesi Tarım Cezaevinin mevcut 50 halı tezgâhına 150 tezgâh daha eklendiği, tutuklu sayısının 200'den 800'e çıkacağı, bu işler için gerekli olan ranza, halı tezgâhı, yatak ve diğer ihtiyaçlar için harcanmak üzere 1 milyon lira, mevcut 500 dönümlük arazinin sulanması ve drenaj için 400 bin lira, olmak üzere toplam 1.400.000 lira gönderileceğinin öğrenildiği, halı tezgâhlarında çok kaliteli halılar yapılacağı, 500 dönüm arazide ise bağ ve bahçe yapılacağı belirtilmiştir²⁰⁷.

14 Mayıs 1963'te Tunceli Cumhuriyet Senatörü Mehmet Ali Demir Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem'e Milli Eğitim Bakanlığına bağlı müdürlükler tarafından:

- a) 1963 bütçe yılında Tunceli İlinde yapılan yatırımların miktarları ve yerleri?
- b) Yeniden hizmete girmesi için programa alınan kurumlar ve tesisler nelerdir, yerleri ve adları?
- c) 1963 bütçe yılında etüdünün yapılması gereken iş var mıdır varsa nelerdir ve yerleri?
- Ç) 1964 yılı bütçesinde bütün il dâhilinde yapılması düşünülen yatırımların miktarı ve yerleri?

²⁰³ *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, Dönem I, Cilt V, Toplantı I, Birleşim LXXXIV, Sayfa 387-368.

²⁰⁴ *Tunceli Sesi*, 20 Mart 1962.

²⁰⁵ *Tunceli Sesi*, 19 Nisan 1967.

²⁰⁶ *Tunceli Sesi*, 24 Aralık 1968.

²⁰⁷ *Munzur*, 16 Mayıs 1969.

d) 1964 bütçe yılında hizmete konulması düşünülen kurumlar ve tesisler var mıdır? Varsa yeleri ve adları?

e) 1964 bütçe yılında etütlerinin yapılması gereken işler var mıdır varsa nelerdir ve yerleri?

Sorularının yer aldığı yazılı soru önergesi vermiş, Milli Eğitim Bakanı bu sorulara yazılı cevap vermiştir. 1963 yılında Tunceli’de kurulacak tesisler hakkında bilgi vermiştir. 1963 yılında Tunceli’de ilkokul yapımı için 1.892 bin lira ödenek verildiğini, şehirde 5 köylerde 44 olmak üzere 49 dersliğin yapılmasının programa alındığını, 1964 bütçesinde 1963 yılından az olmamak üzere ilkokul yapımı için ödenek ayrılacağını, 1964 yılında şehirde 5 köyde 35 olmak üzere 40 derslik yapılmasının programa alınacağını, Tunceli Kalan Lisesinin pansiyonlu yeni binasının 4.275.236 lira 58 kuruş keşif bedelli inşaatının % 5.25 indirimle 4.050.786 lira 65 kuruş bedel üzerinden müteahhide ihale edildiğini, Hozat Ortaokulu binasının onarımı için 1963 bütçesinden 24.430 liralık ödeneğin gönderildiğini, Valilikçe tahsis edilmiş olan bir ilkokul binasında 1962-1963 öğretim yılı başında Erkek İlköğretmen Okulu açıldığını, 1963 yılı yatırım ödeneğinden Valilikçe teklif edilen arsanın satın alınacağını, inşası 5 yıllık plana alınmış olan İlköğretmen Okulunun projesinin hazırlanacağını, 1964 yılında İlköğretmen Okulu binasının 1. kısım inşaatı için 1 milyon lira ödenek ayrılmasının kararlaştırıldığını, 1963’te Tunceli Yapı Sanat Enstitüsü öğretim ve pansiyon binasının 500 bin liralık bir kısmının müteahhide ihale edileceğini, 1964 yılında sağlanacak ödenekle ise geri kalan kısmının tamamlanacağını, Pertek ve Hozat’ta birer Akşam Kız Sanat Okulu açılmasının düşünüldüğünü, Tunceli Akşam Kız Sanat Okulunun gelecek yıllarda inşası için müsait bir arsa sağlanmasının üzerinde durulduğunu, Pertek ve Kalan’daki eski eserlerin incelettirilmesinin programa alındığını, bir uzmanın bu işle görevlendirildiğini belirtmiştir. Tunceli’deki okullara 1963 yılında verilen ödenekleri tablo halinde vermiştir²⁰⁸.

11 Mayıs 1965’te Tunceli Senatörü Mehmet Ali Demir Mecliste Çalışma Bakanı İhsan Sabri Çağlayagil’e sorular sormuş Bakan soruları cevaplandırmıştır. Buna göre:

1-) 170 köyün Keban Baraj gölü içinde kalacağını, bu köyler için ödenecek istimlâk bedellerinin uzun vadeli olacağını, Bakanlık olarak bu bölge halkından Avrupa’ya işçi olarak gitmek isteyenler için bir öncelik düşünülmüş müdür? Düşünülmüş ise şimdiye kadar uygulanmış mıdır?

2-) Bugüne kadar dış ülkelere gidenlerin illere göre bir oranı çıkarılmış mıdır?

3-) Az gelişmiş bölge sakinlerinden olup, dış ülkelere gitmek için başvuran varsa bunlara öncelik tanınması düşünülmüş müdür?

4-) İş ve İşçi Bulma Kurumlarında görevini kötüye kullandıklarından dolayı bu güne kadar görevine son verilenlerin sayısı nedir?

Bakan bu soruları şu şekilde cevaplandırmıştır: Doğal afetlerden zarar gören bölgelerde işsiz kalan vatandaşlara dış ülkelere işçi olarak gitme konusunda öncelik verilmesinin usulden olduğunu ve uygulandığını, Keban Barajında toprağı istimlâk edileceği için işsiz kalacaklara belli bir oranda öncelik tanınmasının mümkün olduğunu, az gelişmiş bölgelere işçi gönderme oranında da öncelik tanınmasının mümkün olduğunu, gerek

²⁰⁸ CS.T.D. , D. I, C. XII, T. II, B. LXXVIII, s.51-52.

Almanya gerekse Türkiye'nin karşılıklı olarak giden işçilerin hangi bölgelerden gittiklerini ve oranlarını harita üzerinde tuttuklarını, Alman İşçi Bulma Kurumunun ise işçilerin doğum yerlerine göre Türkiye'nin hangi bölgesinden işçi geliyor, hangi bölge işçilerinden işverenler memnundur diye broşür hazırladıklarını, bu rakamları kendisine verebileceğini ancak an itibarıyla yanında olmadığını belirtmiştir²⁰⁹. 7 Ağustos 1967 tarihli Tunceli Sesi gazetesinin haberinde Tunceli Eski Senatörü Mehmet Ali Demir'in Çalışma Bakanı ve İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürüyle temasa geçtiği, bunun sonucu olarak Pülümür depremi nedeniyle Tuncelililerin zarar gördüğü gerekçesiyle yurt dışında işçi olmak için sıra bekleyen Tuncelililere öncelik tanınmasının kesinleştiği, Tunceli İş ve İşçi Bulma Kurumuna da yeteri kadar kontenjan gönderileceği belirtilmiştir²¹⁰. Mehmet Ali Demir'in yurt dışına işçi gönderilirken Tuncelililere öncelik tanınması konusundaki çabaları gerçekten takdire şayandır. Demir'in çabaları sonucu bugün Tunceli, Türkiye'de yurt dışına özellikle Batı Avrupa ülkelerine en fazla nüfus göndermiş illerden biridir.

6 Şubat 1964'te Bayındırlık Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde söz alarak Tunceli ve ilçelerinin devlet yolu açısından çıkarılmasından duyduğu üzüntüyü belirtmiştir²¹¹.

9 Şubat 1964'te İmar ve İskân Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde Y.T.P. grubu adına söz almış ve 1938'de Tunceli'den İç ve Batı Anadolu'ya zorunlu göçe tabi tutulanların 1946'da alınan bir kararla eski yerlerine geri dönmelerine izin verildiğini, dönenlerin bir meskene kavuşturulmadığını, arazilerini geri alamadıklarını belirtmiştir. Bu durumda 2 binden fazla insan olduğunu ve mağduriyetlerinin giderilmesi gerektiğini söylemiştir²¹².

11 Mayıs 1965'te Çalışma Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde söz alarak Keban Barajı dolayısıyla 170 köyün su altında kalacağını ve bunlara ödenecek istimlak parasının uzun süreceğini bundan dolayı bu bölgedeki insanlara ve az gelişmiş bölgelerdeki insanlara Avrupa'ya işçi olarak gitme konusunda öncelik verilmesinin mümkün olup olmadığını sormuş ve Bakan İhsan Sabri Çağlayangil bunun uygun olduğunu belirtmiştir²¹³.

13 Mayıs 1965'te mecliste söz alarak Tunceli'de memurların yarısının 1938'de yapılan kışlalarda, halkın bir çoğununda mağaralarda yaşadığını, Tunceli'deki mahrumiyetin giderilmesi için hükümetin çalışma yapmasını istemiştir²¹⁴.

24 Kasım 1965'te Elazığ milletvekili Nurettin Arıdoğan ve 19 arkadaşıyla birlikte Elazığ'da Fırat Teknik Üniversitesi adı ile bir üniversite kurmasına dair bir kanun teklifi vermiştir²¹⁵.

²⁰⁹ CS, T.D. , D. I, C. XXVII, T. IV, B. LXXXII, s. 591.

²¹⁰ Tunceli Sesi, 7 Ağustos 1967. Gerçekten de Tunceli Türkiye'deki diğer illere oranla yurt dışına çok fazla insan göndermiştir (Hatta Tunceli "Almanci" diye tabir edilen yurt dışındaki işçilerin Tunceli'deki aile ve akrabalarına gönderdiği paraların şehrin ekonomisine katkısı büyüktür. Bu işçilerin büyük bir kısmının 1960 ve 70 yıllarında gitmiş olması Mehmet Ali Demir'in Tuncelililere sağlamaya çalıştığı bu avantajın da etkisi olmuş olabilir.

²¹¹ C.S.T.D. , D. I, C. XVIII, T. III, B. XIX, s. 565.

²¹² C.S.T.D. , D. I, C. XVIII, T. III, B. XLVII, s. 974.

²¹³ C.S.T.D. , D. I, C. XXVII, T. IV, B. LXXXII, s. 591.

²¹⁴ C.S.T.D. , D. I, C. XXVII, T. IV, B. LXXXIV, s. 715.

²¹⁵ C.S.T.D. , D. II, C. I, T. I, B. XIV, s. 382.

8 Aralık 1965'te Başbakanın cevaplandırması için sözlü soru önergesi vermiştir. Buna göre az gelişmiş bölgelerde (özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde) ayrı bir kalkınma planı hazırlanıp hazırlanmadığını, bu bölgelerin gelişmiş bölgeler seviyesine getirmek için hükümetin ne düşündüğünü sormuştur. Sorusu başbakan tarafından cevaplandırılmıştır. Bu cevapta 1960'tan itibaren planlı yatırıma geçildiğini bundan dolayı ayrı bir doğu planına gerek olmadığını ve hükümet olarak doğu bölgesinin yatırımlarının toplam yatırımlar içindeki payının her yıl düzenli olarak artırıldığını söylemiştir²¹⁶.

Mehmet Ali Demir çeşitli bakanların cevaplandırması için 24 soru önergesi vermiştir²¹⁷. Bir defada 37 kanun teklifi vermiş, bunları 17'si kanunlaşmıştır²¹⁸.

17 Ocak 1966'da Munzur Nehri üzerinde yapılması düşünülen hidro-elektrik santrali ve Tunceli'deki sulama tesisatına dair soru önergesi vermiştir²¹⁹.

9 Mart 1966'da İçişleri Bakanına Tunceli'deki karakol binalarıyla ilgili yazılı soru önergesi vermiştir. Bakan bu önergeyi cevaplandırmıştır²²⁰.

9 Nisan 1966'da Tunceli Senatörü Mehmet Ali Demir Başbakan Süleyman Demirel'e mektup yazarak Mazgirt ilçesinin Çarsancak bucağı ortaokul yaptırma derneğine gönderileceği vaat edilen 100 bin liranın gönderilmesi gerektiğini, durumun nahiye halkına Başbakanın bir yardımı olarak aksettğini söyleyerek bu paranın bir an önce ödenmesini istemiştir²²¹.

Mehmet Ali Demir, Temmuz 1971'de Mazgirt ile Kızılkale Köyü arasındaki yolun yapımı için Tunceli'ye gelmiştir²²².

3.2. Aslan Bora (10. ve 11. Dönem Tunceli Milletvekili, 2. Dönem Cumhuriyet Senatosu Tunceli Üyesi)

Aslan Bora, Mehmet Ali Demir'den sonra Tunceli'den seçilen ikinci cumhuriyet senatörü olmuştur. Daha önce milletvekilliği de yapan Aslan Bora hakkında tekrar bilgi verilmeye gerek görülmedi.

Tablo 1. 1920-1973 Yılları Arasında Meclise Seçilen Tunceli Milletvekilleri²²³.

Adı Soyadı	Öğrenimi	Dönemi
Abdülhak Gençtürk	Rüştiye	1.Dönem Dersim
Diyap Ağa Yıldırım	-----	1.Dönem Dersim
Hasan Hayri Kanko	Süvari Binbaşı	1.ve 4.Dönem Dersim

²¹⁶ BCA, 030.01.53.320.11 8 Aralık 1965.

²¹⁷ *Milliyet*, 13 Ocak 1966.

²¹⁸ *Milliyet*, 17 Ocak 1966.

²¹⁹ C.S.T.D. , D. V, C. XXI, T. V, B. XXXV, s. 724.

²²⁰ C.S.T.D. , D. I, C. XXXV, T. V, B. LVII.

²²¹ BCA, 030.01.114.723.4.

²²² *Halkın Sesi*, 24 Temmuz 1971.

²²³ 1973 *Tunceli İl Yıllığı*, s.217.

*ÇOK PARTİLİ DÖNEMDE SENATO VE PARLAMENTOYA SEÇİLEN TUNCELİ
TEMSİLCİLERİ (1946-1973)*

Mustafa Ağa Öztürk	-----	1.Dönem Dersim
Mustafa Zeki Saltuk	Harp Okulu	1.Dönem Dersim
Ahmet Ramiz Tan	Harbiye	1.Dönem Dersim
Ahmet Şükrü	Özel	2.Dönem Dersim
Feridun Fikri insel	Paris Hukuk	2.Dönem Dersim
Haydar Rüştü Öktem	Hukuk	6. Dönem Tunceli
Abdurrahman Sami nen	Harp lemisi	6. Dönem Tunceli
Mithat Yenel	Hukuk	6. Dönem Tunceli
Necmettin Sahir Sılan	Hukuk	7.ve 8. Dönem Tunceli
Hasan Üçöz	Lise	7. Dönem Tunceli
Mahmut Tan	İlkokul	8. Dönem Tunceli
Hıdır Aydın	İlkokul	9. ve 11. Dönem Tunceli
Hasan Remzi Kulu	İlkokul	9. Dönem Tunceli
Aslan Bora	Harp lemisi	10.ve 11. Dönem Tunceli Milletvekili, Kurucu Meclis Tunceli üyesi, 1966-1974 Cumhuriyet Senatosu Tunceli Üyesi
Bahri Turgut ygün	Hukuk 2'den	10. Dönem Tunceli
Fethi Ülkü	Gazi Eğt.Enst.	10. ve 11. Dönem Tunceli
Vahap Kışoğlu	Edebiyat Fak.	12. Dönem Tunceli
Kenan Aral	Hukuk	13. ve 14. Dönem Tunceli
Hasan Ünlü	Hukuk	12. Dönem Tunceli
Hüseyin Yenipınar	Gazi Eğt.Enst.	13. Dönem Tunceli
Mehmet Ali Demir	Gazi Eğt.Enst.	1961-66 Cumhuriyet Senatosu Tunceli i

Sonuç

Tunceli'den senato ve parlamentoya seçilen vekillerin büyük bir kısmı ilin sorunlarını meclislerde gündeme getirmiş ve ilgililerden bu sorunları çözmelerini istemişlerdir. Tunceli temsilcilerinin önde gelenleri Necmettin Sahir Silan, Mehmet Ali Demir, Aslan Bora, Hıdır Aydın, Fethi Ülkü ve Kenan Aral olmuştur. Özellikle Mehmet Ali Demir meclislerin en faal milletvekili seçilmiştir. Seçmenlerinin ödemeli aramalarından dolayı meclis lojmanındaki telefonu için yüklü miktarda faturalar da ödeyen Demir, Tunceli'nin ekonomik sorunlarının çok olduğunu ve halkının fakir olduğunu dile getirerek yetkililerle yaptığı görüşmelerde 1960'lı yıllarda başlayan ve başta Almanya olmak üzere Batı Avrupa ülkelerine Türkiye'den gönderilecek işçiler konusunda Tunceli'ye öncelik sağlanmasını istemiştir. Bu önceliğin de katkısıyla Tunceli, yurt dışına gönderdiği nüfus itibarıyla Türkiye'nin önde gelen illerinden biridir. Hatta günümüzde bile Tunceli'nin en büyük gelir kaynaklarından birini yurt dışında çalışanların gönderdiği paralar oluşturmaktadır (1967 Pülümür Depremi dolayısıyla sınırlı imkânlarla sahip olan Tunceli halkına yurt dışına gitmede öncelik tanınmasının benzer örnekleri Türkiye'deki başka illerde de görülmüştür).

1950-1969 dönemlerindeki seçimlerde Tuncelililerin seçmen Davranışlarında farklılık gözlenmiştir. Mesela 1950 seçimlerini DP kazanırken, 1954 seçimlerinde bir vekillik DP'ye bir vekillik CHP'ye gitmiştir. 1957 seçimlerinde ise Tunceli'ye ayrılan üç milletvekili kontenjanının üçünü de CHP kazanmıştır. 1960 ihtilalından sonra cuntanın referanduma sunduğu 1961 Anayasası da Tunceli seçmeninin büyük çoğunluğunca evet oyu verilerek onaylanmıştır. 1961 ve sonrası seçimlerde ise Adalet Patisi ve Yeni Türkiye Partisi gibi sağ partiler Tunceli'den temsilciler çıkarmaya başlamıştır (1961 seçimlerinde YTP bir senatör bir vekil, 1969 seçimlerinde AP bir vekil). Bununla birlikte 1954'ten 1969'a kadarki seçimlerde CHP'nin Tunceli'de sadık ve güçlü bir seçmen kitlesi her zaman olmuştur. Bu kitle 1954'ten 1969'a kadarki seçimlerde CHP'nin her zaman Tunceli'den bir veya daha fazla temsilci çıkarmasını sağlamıştır. İncelenen dönemde aşiretçiliğin Tunceli'deki genel etkileri maalesef güçlü bir şekilde devam etmiş, hatta zaman geçtikçe aşiretçiliğin etkileri artmıştır. Bu durum seçmenlerin özgür ve bireysel tercihlerini olumsuz olarak etkilemiştir.

Tunceli temsilcilerinin parlamentodaki faaliyetleri incelendiğinde başlıca konuların şunlar olduğu görülmektedir:

1- 1938 sonrası zorunlu göçe tabi tutulanların geriye dönüşlerinde yaşadıkları problemler olmuştur. Yasaklı bölgelerdeki arazilerin kullanımı, mesken sorunu, geçinecek arazilerini olmaması konuları öncelikli olmuştur. 2- Diğer konular ise yol yapımı, baraj altında kalan köyler, bölge halkının eğitim, tarım ve hayvancılık, sağlık, doğal afetler, iktisadi gibi kamu hizmetlerinin karşılanması olmuştur. Vekillerin, Bölge halkının sorunlarını iletme ve çözüm bulma konusunda başarıları olmuştur. Bu temsilciler meclislerde Tunceli halkının demokratik taleplerini etkili bir şekilde dile getirmişlerdir.

Kaynakça

1. Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi(BCA)

BCA, 030.1076.499.12.

BCA 490.01.323.1334.1.

BCA 490.01.323.1334.2.

BCA 490.01.323.1335.1.

BCA 490.01.191.760.1.

BCA 490.01.1059.1067.2.

BCA, 030.10.77.513.3 23.

BCA, 030.10.78.517.6.

BCA, 030.01.114.723.4.

BCA, 030.01.118.750.6

BCA, 030.01.53.320.11

BCA, 030.01.114.723.4.

2. Resmi Yayınlar

Ayın Tarihi, Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Yayınları, S.129, 1-30 Ekim 1943.

ÇOKER, Fahri; *Türk Parlamento Tarihi*, C. I.

ÇOKER, Fahri; *Türk Parlamento Tarihi*(Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri), C.

II.

ÇOKER, Fahri; *Türk Parlamento Tarihi*(Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri), C. I (1961-1964).

ÖZTÜRK, Kazım; *Türk Parlamento Tarihi*(TBMM X. Dönem 1954-1957), C. II.

ÖZTÜRK Kazım; *Türk Parlamento Tarihi*, C. VII.

1973 Tunceli İl Yıllığı, Ankara 1973.

TBMM Albümü(1920-2010), C.I, Ankara 2010.

Cumhuriyet Senatosu, Tutanak Dergisi, Cilt VII, Toplantı XII, Birleşim IV.

CST. D. , D. I, C. XXXVI, T. V, B. XCII.

CS, T.D. , D. I, C. XXXIX, T. VI, B. XLV.

CSTD. , C. LI, T. VIII, B.XXX.

C.S.T.D. , D. I, C. XXXV, T. V, B. LXVI.

C.S.T.D. , D. I, C. I, T. I, B. XXV.

C.S.T.D. , D. I, C. X, T. II, B. LVI.

C.S.T.D. , D. I, C. XI, T.II, B. LIX.

C.S.T.D. , D. I, C. XI, T. II, B. LX.

C.S.T.D. , D. I, C. XI, T. II, B. LXIII.

C.S.T.D. , D. I, C. XI, T. II, B. LXXVI.

C.S.T.D. , D. I, C. XII, T. II, B. LXXVIII.

C.S.T.D. , D. I, C. XIII, T. III, B. XCVIII.

C S T D, D. I, C. V, T. I, B. LXXXIV.

CS.T.D. , D. I, C. XII, T. II, B. LXXVIII.

CS, T.D. , D. I, C. XXVII, T. IV, B. LXXXII.

C.S.T.D. , D. I, C. XVIII, T. III, B. XIX.

- C.S.T.D. , D. I, C. XVIII, T. III, B. XLVII.
C.S.T.D. , D. I, C. XXVII, T. IV, B. LXXXII.
C.S.T.D. , D. I, C. XXVII, T. IV, B. LXXXIV.
C.S.T.D. , D. II, C. I, T. I, B. XIV.
C.S.T.D. , D. V, C. XXI, T. V, B. XXXV.
C.S.T.D. , D. I, C. XXXV, T. V, B. LVII.
Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem I, Cilt IV, Toplantı I, Birleşim LXVIII.
MM T.D. , D. I, C. XXIII, T. III, B. III.
MM T.D. , D. I, T. III, C. XXIX, B. LXXV.
MM T.D. , D. I, T. III, C. XXX, B. XCVI.
MMT.D. , D. III, C. XII, T. II, B. LXIX.
MMT. D. , D. II. , C. XXIV, T. III, B. XXXIV.
M.M. T.D, D. III, C. XXII, T. II, B. LXIX.
M.M. T.D. , D. III, C. XVII, T. II, B. CLX.
M.M. T.D. , D. III, C. XIII, T. II, B. CLXV.
M.M. T.D. , D. III, C. XVIII, T. II, B. CLXXXIV.
MM, T.D. , D. III, C. XXVI, T. III, B. CXX.
M.M. T.D. , D. III, C. XXXVII, T. IV, B. CXV.
M.M. T.D. , D. III, C. XXXIX, T. IV, B. CXXXII.
MM T. D. , D.II, C. XV, T. II, B. LXXV.
M.M. T.D. , D. II, C. XXII, T. III, B.II.
M.M. T.D. , D. II, C. XXIII, T. III, B. XXVII.
M.M.T.D. , D. II, C. XXIV, T. VIII, B. XXXVII.
M.M.T.D. , D. II, C. XXVII, T. III, B. LIX.
M.M.T.D. , D. II, C. XXVII, T. III, B. LX.
M.M.T.D. , D. II, C. XXVIII, T. III, B. LXXIV.
M.M.T.D. , D. II, C. XXIX, T. IV, B. XIV.
Temsilciler Meclisi, Tutanak Dergisi, C. VI, B. LXXX.
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, Cilt IV, Toplantı I, Birleşim XXXVI.
TBMM T.D. , D. IX, C. VIII, T. I, B. XCIII.
TBMM T.D. , D. IX, C. IX, T. I, B. CVII.
TBMM T.D. , D. IX, C. XIII, T. II, B. XLV.
TBMM T.D. , D. IX, C. XX, T. VIII, B. XLVIII.
TBMM T.D. , D.IX, C. XXII, T. III, B. LXXVII.
TBMM T.D. , D.IX, C. XXIV, T. III, B. XCIX.
TBMM T.D. , D. IX, C. XX, T. III, B. L.
TBMM T.D. , D.IX, C. XXV, T. IV, B. III.
TBMM T.D. , D.IX, C. XXVIII, İçtima IV, İnikat XLVIII.
T.B.M.M.T.D. , D. IX, C. XIII, B. XLVI.
T.B.M.M.T.D. , D. IX, C. XX, T. III, B. L, s. 743.
TBMMTD. , D. IX, C. XXVIII, İç. III, İn. XLVII.
TBMMTD. , D. XX, C. XXVIII, İç IV, İn. XLVIII.
TBMM Zabıt Ceridesi , Dönem VI, Cilt VII, İçtima. I, İnikat XVIII.
TBMMZC. , D. VII, C. X, İç. I, İn. LIX.
TBMMTD, D.VII, C. XVII, T. II, B. LX.
TBMMTD, D.VII, C. XX, T. III, B. XVI.
TBMMZC. , D. VII, C. XX, T. II, B. XIV.
TBMMZC. , D. VII, C. XX, T. II, B. XV.
TBMMZC. , D. VIII, C. XI, T. II, B. XLVI.
TBMMZC. , D. VIII, C. XI, T. II, B. XLIX.
TBMMZC. , D. VIII, C. XV, T. III, B. XXXII.
TBMMZC. , D. VIII, C. XXIV, T. IV, B. LI.
TBMM Z.C. , D. XI, C. II, İç. I, İn. XXXVIII.

TBMM Z.C. , D. XI, C. II, İÇ. I, İN. XLVII.
T.B.M.M.Z.C. , D. IX, C. IX, T. I, B. CVII.
TBMM Z.C. , D. XI, C. VIII, İÇ. II, İN. LXII.
TBMM, , Z.C. , D.X, C. IV, İÇ. I, İN. XXXIV.
TBMM, , Z.C. , D.X, C. V, İÇ. I, İN. XXXVIII.
TBMM, , Z.C. , D. X, C. V, İÇ. I, İN. XXXVIII.
T.BMM. , Z.C. , D.X, C. V, İÇ. I, İN. XLV.
TBMM, , Z.C. , D. X, C. II, İÇ. II, İN. LVII.
TBMM, , Z.C. , D. X, C. XIV, İÇ. III, İN. VI.
T.BMM. ,Z.C. , D. X, C. XX, İÇ. III, İN. LXXVII..
TBMM, , Z.C. , D. XI, C. II, İÇ. I, İN. XLV.
TBMM, , Z.C. , D. XI, C. I, İN. XLVIII.
TBMM, , Z.C. , D. XI, C. VIII, İÇ. II, İN. LV.
TBMM, Z.C. , D.XI, C. VIII, İÇ. II, İN. LVII.
TBMM, Z.C. , D. X, C. XI, İÇ. II, İN. LVII.
TBMM Z. C. , D. X, C. XIII, İÇ. II, B. XCIII.
TBMM, Z.C. , D.XI, C. VIII, İÇ. II, İN. LVII.
T.B.M.M.Z.C. , D.X, C. V, İÇ. I, İN. XLV.
TBMM, Z.C. , D. X, C. VIII, İÇ. II, İN. III.
TBMM Z.C. , D. X, C. XVII, İÇ. III, İN XLVII.
TBMM Z.C. , D. X, C. XVIII, İÇ. III, İN, L.
TBMM Z.C. , D. X, C. XX, İÇ III, İN. LXXXIII.
TBMM Z.C. , D. XI, C. II, İÇ. I, İN. XL.
TBMM Z.C. , D. XI, C. VII, B. XLV.
TBMM Z.C. , D. XI, C. VII, İÇ. II, İN. XLVI.
TBMM Z.C. , D. XI, C. VIII, İÇ. II, İN. LV.
TBMM Z.C. , D. XI, C. IX, İÇ II, İN. LXXXI.
TBMM Z.C. , D. XI, C. X, İÇ. III, İN. III.
TBMM Z.C. , D. XI, C. X, İÇ. III, İN. III.
TBMM Z.C. , D. XI, C. XII, İÇ. III, İN. XLVII.
TBMM Z.C. , D. XI, C. XII, İÇ. III, İN. XLVII.

3. Süreli Yayınları

3.1. Gazeteler

Demokrat Tunceli.

Harput

Milliyet.

Munzur.

Tunceli Postası.

Tunceli Sesi.

Ulus.

4. Telif Eserler

AHMAD, Feroz, *Modern Türkiye'nin Oluşumu* (Çev: Yavuz Alogan), Kaynak Yayınları, X. Baskı, İstanbul 2012.

DEMİREL, Ahmet; *Tek Partinin İktidarı Türkiye’de seçimler ve Siyaset (1923-1946)*, İletişim Yayınları, II. Baskı, İstanbul 2013.

GÜNEŞ, İhsan; *Birinci TBMM’nin Düşünce Yapısı (1920-1923)*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1997.

GÜNEŞ, İhsan; “Atatürk Döneminde Türkiye’de Seçimleri (1919-1938)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Cumhuriyetin 80. Yılına Armağan*, Ankara 2004.

KOÇAK, Cemil; “Siyasal Tarih (1923-1950)” *Çağdaş Türkiye Tarihi*, C. IV, Yayın Yönetmeni Sina Akşin, Cem Yayınevi.

LEWİS, Bernard; *Modern Türkiye’nin Doğuşu* (Çev: Metin Kırıatlı), Türk Tarih Kurumu Yayınları, V. Baskı, Ankara, 1993.

UÇAROL, Rıfat; *Siyasi Tarih (1789-2014)*, Der Yayınları, 13. Baskı, İstanbul 2014.

TUNCER, Erol; *Osmanlı’dan Günümüze Seçimler(1877-2002)*, Tesav Yayınları No: 24, Ankara 2003.

ÜÇOK, Coşkun; *Siyasal Tarih (1789-1960)*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1975.

ZÜRCHER, Erik Jan; *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi* (Çev: Yasemin Saner Günen), İletişim Yayınları, VII Baskı, İstanbul 2000.